

Népfront-tojásokból reakciók rántotta – à la ÁVH

Egy választás Magyarországon – kétfajta eredménnyel – 1949-ben

A Magyar Dolgozók Pártja (MDP) 1948. nyári életre hívása után 1949-ben kezdett kiteljesedni az idejétmúltnak nyilvánított, korábbi fogantatású intézményrendszer átszervezése, kommunista pártegyeduralom alá rendelése. Januárban felszámolták a világháború utolsó hónapjait jellemző hatalmi interregnum idején létrejött nemzeti bizottságokat. Februárban megszüntették a végrehajtó hatalom jogszerű működésén fél évszázada őrködő Közigazgatási Bíróságot. Előző év végi alapításához képest ekkor kezdett működni a tervgazdálkodási rendhez passzoló munkaerő – úgymond – szükségletek szerinti elosztását szervező Országos Munkaerőgazdálkodási Hivatal. Ugyanekkor hozták létre – az 1944 végén szerveződött Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot felváltó – Magyar Függetlenségi Népfrontot (továbbiakban MFNF vagy Népfront). A név hasonlósága ellenére a szervezet funkciója érdemlegesen módosult. A pártja Központi Vezetőségét tájékoztató főtitkár, Rákosi Mátyás szerint az új szervezet elsődleges célja *„csökkenteni a polgári pártok jelentőségét és meggyorsítani elhalásukat, likvidálásukat”*. Rajk László, a Népfront debütáló főtitkára már az alakulásakor azt tartotta szükségesnek nyomatékosítani, hogy *„aki más programot vall, mint a szocializmus építését, az nem a kormányzat valamiféle konstruktív ellenzéke, az már a magyar nép ellensége”*.¹

Az egymás után ellehetetlenített ellenzéki pártok közül ekkor – 1949 elején – érte el a vég a Barankovics István vezette Demokrata Néppártot, illetve Slachta Margit Keresztény Női Táborát. Ezek megszűnésük okán sem társulhattak az új formációhoz. De a jóformán már csak nevüket őrző koalíciós pártmaradványoknak sem jutott érdemleges szerep. Hattyúdalukat énekelhették el az MFNF kórusában, bármifajta külön szólam nélkül. Az új Népfront Országos Tanácsába a volt koalíciós pártok (FKgP, NPP) azon tagjaiból kerülhettek be néhányan, akik lojálisak voltak a kommunisták iránt. Így – formailag – nevüket adták ahhoz, hogy kik szerepelhetnek a jelöltek listáján. Mert szavazni is már csak egyetlen közös, ún. népfrent-listára lehetett. Arra, amit ténylegesen az MDP Operatív Választási Bizottsága állított össze, de – a látszat megőrzése érdekében – a Népfront hirdetett ki. Az MFNF szűkebb vezérkarának összetétele tükrözi leginkább a politikai szemfényvesztést: az elnök Rákosi Mátyás és a főtitkár Rajk László mellett két társutas kriptokommunista lett az alelnök: az akkori miniszterelnök, Dobi István, pro forma kispárti, és Erdei Ferenc állam-, majd földművelésügyi miniszter, pro forma parasztpárti.

Az új – karaktere alapján leginkább – ál-Népfront létrehozása önmagában nem indokolta, hogy újra választásokat írjanak ki. Az Országgyűlés négyéves mandátumának még a felét sem töltötte ki. A választók 1949. május 15-re kitűzött ismételt urnákhoz szólításával az 1947 augusztusa óta eltelt újabb „fordulatok” legitimálása lett volna a cél? A kommunista egyeduralom intézményi-szervezeti kiépítése még korántsem fejeződött be. Kinek és mit kívánt demonstrálni a kommunista pártvezetés azzal, hogy az ismételten idő előtti, ráadásul új rendszerű szavazással immár vitathatatlan az elsőse? Válaszként egy külső és egy – összetettebb – belpolitikai motiváló tényező kínálkozik. Külpolitikai ösztönző volt a moszkvai elvárásoknak való megfelelés kényszere. 1948 nyarán a Kominform Jugoszláviát megbélyegző határozatának egyik kitétele úgy szólt, hogy a Tito vezette kommunista párt – úgymond – felolvadt az ottani népfrentban. Rákosi Mátyás kényszeresen igyekezett demonstrálni, hogy ez Magyarországon nem így

van: társadalmi asszisztenciával képes megtámogatni a kommunista egyeduralkodó kiterjesztését úgy, hogy az – külsőségeiben legalábbis – törvényesnek tűnjön. A képviselők soraiban addig végzett folyamatos tisztogatás ellenére is aggodalmaskodott Rákosi, és úgy vélte, hogy csak egy – túlnyomó többségében a saját embereiből álló – új parlamentben lehet zökkenőmentesen keresztülvinni „a tanács- és az egypártrendszer szentesítő alkotmányt”.² Az alternatívát eleve nem kínáló módosított eljárásrend – az egylistás szavazás – tűnt alkalmasnak arra, hogy az új alkotmányban kifejeződő legitimációs törekvés a kitapintható társadalmi averzió közepette is eredménnyel járjon.

A kommunista párt vezérkara az állandósuló győzelmi propaganda közepette is tudatában volt annak, hogy triumfálása leginkább azért álságos, mert – egyébként már vitathatatlan – hatalmi elsőségéhez nem igazán tud szabad akaraton nyugvó, meggyőző társadalmi támogatást társítani. Éppen ellenkezőleg. Az iskolák 1948. évi államosítása, illetve a Mindszenty József elleni hadjárat közepette a társadalom kifejezésre juttatta az MDP ellenlábasai iránti szimpátiáját. A bíboros-érsek által 1947-ben meghirdetett magyarországi Mária-év³ – amit Boldogasszony évének is neveznek – 1948 decemberében zárult. Ezeken a hitbuzgalmi zárandókatokon esetről esetre több tízezren vettek részt az ország legkülönbözőbb településein, illetve kegyhelyein: a résztvevők összes száma 4,6 millió hívő volt. (Ez az 1949 májusában urnákhoz szólított társadalom háromnegyede, 76,6 százaléka.) Történt mindez annak ellenére, hogy a politikai rendőrség a legkülönbözőbb adminisztratív, szervezési és az utazást komplikáló akadékoskodásokkal próbálta legalább mérsékelni az egyes összejövetelek helyszínére való eljutást. Más közelítésben a korabeli választójogosult népesség túlnyomó többsége kiállt hite, püspökei – köztük Mindszenty bíboros – mellett a pasztorációs sokadalomok. 1948/49 fordulóján épp a főpásztor elhurcolása és pere gerjesztette a szolidaritási demonstrációkat. A pártellenőrzés alá vont honi sajtó nem tudósíthatott róla, ám az intenzív külföldi tiltakozás mellett itthon is egymást érték az egyházi és világi aláírásgyűjtési akciók. A rendőrséggel is összetűző és letartóztatásokkal végződő tüntetések sora zajlott országszerte.⁴

Az új választásokkal a kommunisták egy másfél éve zajló, őket opponáló metakommunikációs tömegdemonstráció sorát próbálták ellensúlyozni. A voksolás remélt kimenetelét direktpolitikai riposztoknak is szánták arra az – úgymond – klerikális politikára, amely a hitbuzgalmi tradícióval társítva mutatott széles körű társadalmi támogatást. A választási propaganda heteiben a pluralizmusról tudni mit sem akaró – trikolorból rőt-re váltó – „nemzeti egység” súlykolása vetélkedett a hasonló intenzitású „egyházi reakció” elleni negatív kampánnyal.⁵ Utóbbi differenciáltabb változata volt, midőn a választási agitációban résztvevő pártaktivisták – vagy az ÁVO ún. „bizalmi emberei” – a helyi plébánosokat győzködték, hogy saját elöljáróik, „a reakciós felső klérus” elleni állásfoglalásokkal és a hívek szavazásra buzdításával tegyenek hitet a Népfront mellett. Az új parlamentben a kommunista képviselők aránya 71% lett. Pontosan annyi, amennyit az MDP vezetése három hónappal korábban készített „választási tervében” rögzített, majd az ennek megfelelően összeállított jelöltlistával prognosztizált. A parlamentbe ezen kívül bekerült képviselők, illetve névleg megmaradt pártjaik „mesterséges képződményeknek, álpártoknak tekinthetők, amelyek bármifajta akaratképzésre, szervezeti életre is alkalmatlanok voltak és még a transzmissziós szerep ellátóiként sem tartottak rájuk igényt”.⁶

Az alternatívát immár nem nyújtó szavazási rendben a kommunista ambíció – mondhatni – győzelemre volt ítélve. Legfeljebb a diadal mértéke maradt kérdéses. Erre – „a szavazókörök jegyzőkönyveinek eredményei alapján” – a Belügyminisztérium 1949. május 18-i közleménye adta meg a számszerű választ.

1. táblázat. Az 1949. évi országgyűlési képviselő-választás összesített végeredménye⁷

	Választói csoportok	Választói aktivitás (fő)	Szavazatok az 1. arányában (%)	Szavazatok a 2. arányában (%)
1.	Összes választójogosult	6 053 792	100	x
2.	Összes szavazó	5 730 519	94,66	100
3.	Népfrontra szavazott	5 478 515	90,5	95,6
4.	Népfront ellen szavazott	165 283	2,73	2,88
5.	Érvénytelen szavazat	86 721	1,43	1,51
6.	Nem élt választójogával ⁸	323 273	5,34	x
7.	4-5-6 együtt	575 277	9,5	x

Feitl István az 1949. évi képviselő-választásokról közreadott – fentebb idézett – tanulmányaiban a „magas politika” korabeli ténykedésére vonatkozó minden lényeges tudnivalót feltárt már. A történetek vidéki sokfélesége még csak esetlegesen vétetett számba, ami azzal hozható összefüggésbe, hogy ez a választás már éppúgy álválasztás volt, mint ahogy nevesített gazdája, a Népfront is inkább volt intézményesült díszlet s egyben az MDP kirakatrendező segédje, semmint tétet, vitalitást is felmutató politikai szerveződés. A választásszervezés és voksolás helyi-területi formaváltozatai ugyanakkor még számos adalékkal színesíthetik a kommunista akaratérvényesítés és a szavazófülkék kínálta csendes ellenszegülés országos panorámáját.⁹ A következő évtizedekben a társadalmi akaratnyilvánítás helyébe léptetett effajta rendszerlegitimáló népszavazásnak ez volt az első próbája. Az alkalmanként vármegyék összevonásával képzett választókerületi adatsorokból nem is annyira a szinte egyöntetűen magas igenek száma segíthet a korabeli viselkedést érzékelni, hanem a távolmaradók – területenként – különböző mértéke. Ehhez a passzivitáshoz ugyanis – a kötelezően elvárt részvétel miatt – aktív eltökéltség szükségeltetett. A távolmaradók országos aránya csekélynek mondható ugyan (5,4%), de együttes nagyságrendjük (323 445 fő) megközelítette Hajdú és Bihar kétféle megyéi szavazójogosultjainak (336 808) számát, és jóval több volt, mint Zala (235 208), Somogy (261 965) vagy Jász-Nagykun-Szolnok (273 764) vármegye szavazásra érdekesítettjeinek a száma.

2. táblázat. A választástól távolmaradók és nemmel szavazók megoszlása választókerületenként 1949-ben

Választó-kerület	Nem szavazott (fő)	%	Nemmel szavazott (fő)	%	Érvénytelen szavazat	%
Baranya-Tolna	18 861	4,9	3118	0,8	3968	1,1
Somogy	17 389	6,6	5660	2,3	1358	0,5
Zala	15 396	6,5	5101	2,3	3579	1,6
Vas	12 832	7,1	3082	1,8	1615	0,9
Győr-Sopron	15 708	6,3	4774	2	4057	1,7
Veszprém	9152	5,2	4223	2,5	2372	1,4
Fejér-Komárom-Esztergom	16 448	5,3	7942	2,7	2453	0,8
Budapest	44 837	3,9	28 281	2,6	13 320	1,2
Pest-Pilis-Solt-Kiskun Bács-Bodrog	40 574	5,2	33 783	4,6	9007	1,2
Csongrád-Csanád	20 240	5,8	10 863	3,3	6077	1,8
Békés	13 596	5,9	5229	2,4	2600	1,2
Szolnok	13 941	5,1	18 847	7,2	6912	2,6
Hajdú-Bihar	18 669	5,5	6395	2	7833	2,5
Szabolcs-Szatmár	21 415	5,7	5381	1,5	12 147	3,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	23 996	5,7	15 587	3,9	7422	1,9
Heves-Nógrád	20 391	5,5	7017	2	3011	0,8
Együtt/átlag	323 445	5,4%	165 283	2,7%	87 731	1,4%

A passzivitásban országosan élenjáró Vas megyét (7,1%) szinte körülöleli a távolmaradás mértékével szintén „demonstráló” Zala (6,3%) és Győr-Sopron (6,3%). Az e térségekből urnához járulók – ha már elmentek – kisebb mértékben voksoltak nemmel. Ha viszont a Dunától keletre eső térségek választói viselkedését nézzük, ott a távolmaradás sehol sem éri el a dunántúli passzivitás átlagát (6%), miközben észrevehetően megugrik az aktív választói nemmel voksolás. Ebben Jász-Nagykun-Szolnok vármegye járt az élen (7,2%), amelyet a Duna-Tisza közét akkoriban szinte kitöltő Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye követett (4,6%), míg a „magyar Ruhr-vidéknek” álmódott, iparosodott Borsod bronzérmes lett (3,9%) a Népfronttól leginkább viszolygók sorában. Az arányszámok kevésbé érzékeltetik, az abszolút értékek viszont arról is tudósítanak, hogy míg a legaktívabb főváros (Nagy-Budapest) egymilliót meghaladó választójából mindössze 28 ezren szavaztak nemmel (28 281), addig a szomszédos Pest megyében háromnegyed millió szavazat közül a fővárosnál ötezerrel több (33 783) nemleges szavazat került az urnákba. Annyiban tehát árnyalható a nagyarányú „országos” Népfront-győzelem, hogy a Dunántúlon inkább a szavazóhelyiségektől való távolmaradás, Kelet-Magyarországon a részvételt vállaló „aktív nemek” mértéke jelezte a fenntartásokat a Rákosi Mátyás vezérletével kiépülő pártidiktatúrával szemben. Ez valamelyest kikezdi azt a közfelfogást, hogy a Dunántúli dominánsan katolikus és – úgy mond – „polgárosultabb” népessége inkább tanúsított volna averziót. 1949-ben legalábbis ez nem állítható. A Dunától keletre eső térségekben a nagyobb mérvű protestáns nyakassághoz társuló kurucos „eb ura fakó” és a kun csökönyösség „magam ura” gazdaöntudata valamivel nagyobb mértékben küldte az urnákba az opposzíció szavazólapjait. (A nem szavazatok dunántúli átlaga 2%, a kelet-magyarországi térségek opponáló voksainak átlaga 3,4%.)

A települési-igazgatási hierarchia rendjében gyarapodó statisztikai adathalmazok már a megyei összesítésekben is elhalványítják az esetenként vehemensebb helyi opposzíciót. Ehhez képest – a győzedelmes választást értékelő beszédének néhány utalásával – maga

Rákosi Mátyás siet segítségünkre. Tőle tudható, hogy „a vecsési járásban a szavazók 29%-a, Orosházán 15%-a, Békésen és Nagykovácsán 21%-a, Mezőkövesden 28%-a, Kiskovácsán 39%-a a Népfront jelöltjei ellen szavazott”.¹⁰ Apám szülőfalujában, Sajóladon 52%, a Szabó Zoltán megénekelte „Cifra nyomorúság” hazájában, a matyóföldi Tardon pedig 64 százalék volt a szavazólapokból regisztrált elutasítás aránya. Az „egységbontók” ellen Rákosi nem késlekedett célzott vizsgálatot szorgalmazni, ám ennek nyoma nem lelhető fel az ÁVH fennmaradt iratai között. Szó sincs azonban arról, hogy a választással kapcsolatos disszonáns véleménynyilvánítások megtorlatlanul maradtak volna. Csak néhány idevágó esetet idézünk fel.

Az *Új Film* néven megjelenő szakszervezeti lap 1949. május 7-i vezércikkének „félreolvashatósága” még a kampányidőszak – utólag kivizsgált – malőrje volt. A lapszámban, más orgánumokhoz hasonlóan, Rákosi Mátyás fényképe köré kanyarították a közelgő voksolásra buzdító szerkesztői iniciatívát, beleértve az elvárt magatartásnormát is: „Aki május 15-én a Népfontra szavaz, a haladás mellé áll. [...] Csak az nem szavaz, aki a nép ellensége.” Az írás fináléja pedig már az eredményt is megelőlegezte: „Reményteljesen, ünnepélyesen és vidáman készülhetünk tehát a nagy napra, amelyen diadalmas tömegeink elsöprik az ellenséget, megszilárdítják népi demokráciánk alapját.” Gond nélkül belefért ez a szebb jövőt vizionáló agitációba, csupán annak tördelése miatt lett belőle skandalum. A záró passzus hasábszerkezete a túlméretezett Rákosi-portré beillesztése miatt fattyúsorosra sikeredett, s a megbillent hasáb lefutását követve úgy is lehetett olvasni, hogy „Reményteljesen, ünnepélyesen és vidáman készülhetünk // diadalmas tömegeink elsöprik // népi demokráciánk alapját.”

ÚJ FILM

A MAGYAR FILMALKALMAZOTTAK ORSZÁGOS SZABAD SZAKSZERVEZETE HIVATALOS LAPJA

Szaktárs, szavazz!

Ahogy közeledünk az országgyűlési választások napjához, úgy érti meg egyre jobban mindenki ennek a napnak döntő jelentőségét.

Akik nemrégben még azt kérdezték, miért beszélünk választásról, amikor csak a Népfront indul, ma már pontosan tudják, hogy igenis, választás előtt állunk. A haladás és a visszafordulás, az építés és a rombolás, a szabadság és a bérabság, a béke és a háború között kell választanunk.

Sokan azt hitték, hogy a mi választási agitációnk tulajdonképpen nem más, mint az eddig elért nagyszerű eredmények és az új, öt évre méretezett, öröklési országépítő terv átpolitizálása. Holott az országgyűlési választásokat komoly harc előzi meg. Az ellenség nincs pártba szervezve, nem áll ki nyíltan agitálni a népi demokrácia és a demokratikus vívmányok ellen. De agítál titokban. Igénybeveszi a régi kortézia legpiszkosabb fegyvereit, a rágalmat, a hazugságokat, a rémhírterjesztést.

Választási agitációnk arra irányul, hogy megakadályozzuk a reakció befolyását a dolgozókra. Keressük fel minden dolgozó társunkat, elsősorban szaktársainkat, magyarázzuk meg nekik, hogy a választáson rólunk, jövőnkéről, a békéről van szó! Beszéljünk velük otthonaikban, beszéljünk velük a moziüzemekben. Beszéljünk velük és magyarázzuk meg, hogy most kell megmutatni a hazai reakciónak és az egész nagyvilágnak erőnket, szilárdságunkat. Meg kell mutatni, hogy minden hazaszerető, demokratikus gondolkodású ember, a Magyar Dolgozók Pártja által vezetett Népfront mögé sorakozik.

1949 május 15-én a Magyar Dolgozók Pártja által vezetett Népfrontnak, amelyben az egész magyar dolgozó nép tömörül, döntő győzelmet kell aratnia a még megbúvó reakció fölött. Ez a győzelem üti rá a pecsétet mindarra, ami a magyar kommunisták által vezetett harcok során eddig megvalósult

házámban. Ez a győzelem szentesíti az ötéves Tervet. Ez a győzelem bizonyítja az egész világnak, hogy harcrakészen állunk a Szovjetunió mellett, a népi demokráciák között, a háborúra spekuláló imperializmussal szemben kialakult békefronton.

Törhetetlen egységünket és erőnket látva, az imperialisták visszarettennek a támadástól. Ha az imperialisták által elnyomott, kizsákmányolt népek látják, milyen gyorsan meg erősödik a kapitalizmus igájából kiszabadult dolgozók országa, újult erővel folytatják a harcot saját felszabadulásukért, elnyomók, kizsákmányolók ellen.

Aki május 15-én a Népfront-ra szavaz, a haladás mellé áll. Helyeslést fejezi ki eddigi eredményeink felett.

Vállalkozik az ötéves Terv végrehajtására. Biztosítja az életszínvonal további emelkedését. Szembefordul a háborús uszítókkal.

Május 15-én csak az nem szavaz, aki a nép ellensége. Csak az nem szavaz, aki azt akarja, hogy a földet adják vissza a hercegeknek, grófoknak, egyéb földbirtokosoknak. Csak az nem szavaz, aki a forrintot a spekuláció játékszerévé akarja tenni, hogy országépítés helyett tőzsdei manőverek eszköze legyen. Csak az nem szavaz, aki a bányákat, bankokat, gyárakat akarja visszavenni a dolgozók államától, hogy újra odaadja azokat a kapitalistáknak, a dolgozó nép kizsákmányolóinak. Csak az nem szavaz, aki a háborút kívánja, embermilliók pusztulását, újjáépített gyárak, hidak, vasutak, városok, országok szétrombolását, mert ez kellene a kapitalistáknak és cinkosainak nálunk és az egész világon. De csak nekik. A magyar nép milliói azonban leszavaznak a békére, az ötéves tervre, leszavaznak a Népfrontra.

Reményteljesen, ünnepélyesen és vidáman készülhetünk diadalmas tömegünk elsőpríkjával, népi demokráciánk alapjával. Így szavazzunk május 15-én szaktárs!



Éljen Rákosi Mátyás

a Magyar Dolgozók Pártja, a Függetlenségi Népfront, az egész magyar dolgozó nép szeretett, bölcs vezére!

ÁBTL -3.1.9. - V-19471 /18

Ezen olvasathoz ugyan a csőlátó szem mellé kellően pártos-osztályharcos éberség is szükségeltetett, ám a „Belügyminisztérium Államvédelmi Hivatal [sic!] Sajtóosztálya”¹¹ – ahová a sajtórendészeti példányokat beküldték – trehány munkavégzéssel lett volna hírbe hozható, ha nem észleli a sandaságot sugalló sajtóhubát, és elmulasztja az ügykreálást. Meg is indult a hatósági utánajárás: igazoló jelentés az Athenaeum Nyomda személyzetisétől és „az üzemi pártszervezet káderesétől”; kefelevonatok előteremtése – ahol az inkriminált bekezdés szedése még rendben volt; az adott műszakban érintett nyomdászok kihallgatása, majd a végső változatot nyomdagépbe tápláló szaki környezettanulmányozása. Mindezek után az döntötte el – az egyébként „szorgalmas, lelkiismeretes és aktív pártmunkás” jellemzéssel védeni próbált – Szabó Kálmán gépmester sorsát, hogy az ÁVH nyilvántartójából előbányászták: saját kezű aláírással kitöltött 54.509. számú – 1938. július 4-ről datált – belépési nyilatkozata szerint nevezett egykoron a Nyilaskeresztes Párt tagja volt. Ez alapján már megvolt az internálás indoka: „demokráciaellenes cikket szedett ki, ami megjelent 1000 lappéldányban”.¹² Décsi Gyula ezredes – az ÁVH Vizsgálati Osztályának vezetője – fél év elteltével, 1949. december 7-én szignálta a Szabó Kálmán internálását megszüntető, egyúttal rendőrhatalósági felügyeletét (ref.) elrendelő határozatot.¹³

A felgyői tanyákon (Csongrád vármegye) tartott választási gyűlések egyikén – 1949. május 3-án – Kádár Imre gazdálkodó nyilvánosan opponálta a Népfront programját népszerűsítő vezetőjegyzőt. „Ne beszéljenek nekem azokról a piszkos oroszokról, akik agyonlőtték az apámat, elrabolták a jószágainkat és felgyújtották a tanyánkat. [...] A demokrácia szégyellhetné magát, mert nekem van egy barátom, aki a világháború folyamán rokkant meg és most eljár koldulni. Miért nem gondoskodik a demokrácia róla, adjon neki olyan támogatást, hogy ne szoruljon koldulásra.” A Szegedi Népbíróság ezért – ugyanazon év novemberében – négy hónapi fogházbüntetésre ítélte, mert „vádolt kijelentése alkalmas arra, hogy a népi demokratikus államrend ellen gyűlöletre izgasson”.¹⁴ Hasonló – nyelvi fordulataiban az előbbinél is szaftosabb és a rendőrséget is kipellengérező – „izgatásért” Figuli György mendei földművest a Szegedi Népbíróság (különtanácsa) 1949 júniusában két és fél év börtönbüntetésre ítélte, majd a Népbíróságok Országos Tanácsa (NOT) még ugyanazon év decemberében egy évet lefaragott az első fokú ítéletből.¹⁵ Néhány nappal később Kiskundorozsmán (Csongrád vármegye) Tari István ágált egy népgyűlésen a Népfront-propaganda ellen azzal, hogy „a hároméves terv nekünk nem hoz semmit, az ötéves terv folyamán pedig még kenyérünk sem lesz”. Ezt ugyan előbb bűncselekménynek ítélte a Szegedi Népbíróság, ám fellebbviteli szinten a NOT a szájalást vétséggé enyhítette, s korábbi egyéves ítéletét hat hónapi börtönre mérsékelte.¹⁶

Raffai Alfonz dusnoki (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) plébános a „május hó 15-i választások napján rendes misét tartott. Mise után nevezett szavazni ment, mely alkalommal fülkében szavazott. [...] Szavazni a szavazatszedő bizottság véleménye szerint a Népfront ellen szavazott, mert az az idő, amíg a fülkében volt, nem lett volna szükséges a Népfrontra történő szavazáshoz.” Ez a történetek után több mint hatvan évvel kíván annyi magyarázatot, hogy a 1949. évi képviselő-választások során az „igen” voksoláshoz elegendő volt a szavazólapot bármifajta jelölés nélkül az urnába dobni. Ellenszavazat esetén kellett a szelvényen feltüntetett kört „két vonással keresztülhúzni”.

ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐVÁLASZTÁS

1949. május 15.

**HEVES-NÓGRÁD-
HONTI**
választókerület

Szavazólap

NŐ

**MAGYAR
FÜGGETLENSÉGI NÉPFRONT**



Országgyűlési képviselőjelöltek:

KÁDÁR JÁNOS	MEKIS JÓZSEF
MIHÁLYFI ERNŐ	HERMANN FERENC
VERES PÉTER	POTHORNYIK JÓZSEF
SZÖNYI TIBOR	PALKOVICS BÉLA
PARRAGI GYÖRGY	SZOMOLYAI ÁGOSTONNÉ
SZURDI ISTVÁN	CSILLIK JÓZSEF
SZABÓ FERENC	EGYÜD JÁNOS
OCZEL JÁNOS	BÓDI JÁNOSNÉ
KEREK GÁBOR DR.	PÁLA KÁROLYNÉ
SULYÁN GYÖRGY	SZKLADÁN ÁGOSTON

AKI ELLENE SZAVAZ, AZ KÉT VONÁSSAL A KÖRT KERESZTÜL HÚZZA.

A-1275



4

Magyar állami nyomda. Budapest. 1949. — 5836.

ÁBTL -4.1. A - 1275 /5

64-63/13/24

Raffai Alfonz plébánost ekkor még nem, csak két évvel később ítélték – izgatásért – négy év börtönre.¹⁷ Annak idején a papok mindegyikét szoros megfigyelés alatt tartották. Mozsár Pál borotái plébánosról külön feljegyezték, hogy két esetben is felhívta a hívek figyelmét a közlgő választásokra, azt fűzve hozzá, hogy *„akinek szavazati joga van, az éljen választói jogával és ne érezzen semmi gátlást az egyház részéről, mivel az egyház senkit sem akar ezen jogában korlátozni vagy gátolni.”* Ám olyan, még *„a helyi MDP szervezet vezetőségéhez több esetben közeledést mutató”* egyházfiról sem volt elképzelhető, hogy valami dehonesztálót a politikai rendőrség ne regisztráljon róla. Mozsár Pál esetében annyi tellett az ÁVH jánoshalmi (Bács-Bodrog vármegye) kirendeltségének illetékesétől, hogy fentiekhez – 1949. június 6-i jelentésében – hozzáfűzte: *„több esetben lehetett őt szalonspicces állapotban látni”*.¹⁸

A választói magatartást ugyanakkor annak idején nem csupán regisztrálták, hanem *„hatóságilag”* minősítették is. Sajátos teljesítményértékelés olvasható az – akkor még a Belügyminisztérium kereteiben működő – Államvédelmi Hatóság egyik, tevékenységi és illetékességi körét taglaló elaborátumában.¹⁹ Az 1949. szeptember első feléből származó – alább olvasható – jelentés nem csupán azért figyelemre méltó, mert Magyarország egyes vármegyéinek *„politikai arculatát”* is karakterizálni igyekszik, hanem azért, mert ehhez hozzárendeli a szóban forgó képviselő-választások során tanúsított honpolgári *„viselkedést”* is. *„Az 1949-es választásokon a szavazataikat a Népfrontra adók”* százalékos arányát a jelentés ÁVH-kerületi bontásban adja meg, és szövegesen értékeli az adott térség rendszerbiztonság szempontjából *„kockázati tényezőt”* hordozó jellemzőit. Itt *„ab ÁVO”* stigmatizált társadalmi szegmensek a rendházak szerzetesei, apácái, a papok (mindenekelőtt a katolikus püspöki székhelyeken, aulákban), a *„horthysta csendőrök, katonatisztek, gentryk [sic!], legitimisták [...] és egyéb reakciós elemek”,* illetve ezek nagyobb számú előfordulási gyakorisága. Rajtuk kívül konzekvensen feltüntetik az adott ÁVH-kerület (osztály) illetékességi körében regisztrált kulákok – annak minősítettek – számát is.

Az 1949. májusi 15-i voksolás napján mindenütt magas – átlagosan 95 százalékos – volt a részvételi arány, és ugyanilyen kimagasló, 95-96% volt *„a Népfront győzelmének”* *közzétett* aránya. A történeti szakirodalom ezeket – az 1. táblázatban kiemelt – viszonyszámokat standardizálta. A szóban forgó ÁVH-jelentés – regionális bontású – arányszámai többnyire 90% körül mozognak, 85-92 százalékos szélső értékekkel. Ezekből viszont nehéz lenne összeturbózni a 95-96 százalékos országos átlagot. Lássuk ezt részletezve, előre bocsátva a minimálisan szükséges magyarázatot. A vidéki ÁVH-osztályok diszlokációja szerinti adat konzekvensen *„lepontozza”* a – több esetben vármegyék összevonásával képzett – szavazási végösszegeket. A választókerületenként ismerhető BM-MTI-közlemény adataiból számított százalékokat az ÁVH *„Népfrontra szavaztak”* arányai mellé állítva jelöljük a differenciát az alábbi, 3. táblázatban.²⁰ (Néhány esetben hiányzik a jelentésben a *„népfrontra szavazók”* – ÁVH szerinti – aránya. A táblázatban ezeken a helyeken [nincs adat: n. a.] jelöléssel utalunk az adathiányra, másutt – a BM-MTI-közlemény adataira támaszkodva – szögletes zárójelben [xxx] adjuk meg az ÁVH *„logikája”* szerint adódó arányszámot.)

3. táblázat. Az 1949. évi országgyűlési képviselő-választások „Népfront-listára leadott” szavazatainak területi számaránya

ÁVH-osztályok / vármegyék	BM-MTI % (publikus)	ÁVH % (intern)	Különbség
Szombathelyi Osztály			
Győr-Moson	96,2	90,2	-6
Sopron	96,2	90,2	-6
Vas	97,2	90,2	-7
Zala	96,0	89,8	-4,2
Pécsi Osztály			
Somogy	97,1	90,7	-6,4
Baranya	98,0	92,2	-5,8
Tolna	98,0	92,2	-5,8
Székesfehérvári Osztály			
Fejér	96,4	91,3	-5,1
Veszprém	96,0	91,1	-4,9
Budakörnyéki Osztály			
Komárom-Esztergom	96,4	91,3	-5,1
Nógrád-Hont	97,1	91,8	-5,3
Észak-Pest (Pilis-Solt-Kiskun)		[n. a.]	
[„Nagy-Budapest”]	96,3	[92,5]	[- 3,8]
Szegedi Osztály			
Dél-Pest (Pilis-Solt-Kiskun)		[n. a.]	
Bács-Bodrog (+ Pest-Pilis-Solt-Kiskun)	94,2	[89,3]	[- 4,9]
Csongrád	94,8	89,3	-5,5
Csanád	94,8	89,3	-5,5
Szolnoki Osztály			
Jász-Nagykun-Szolnok	90,1	[85,5] ²¹	-4,6
Békés	96,3	90,6	
Miskolci Osztály			
Heves	97,1	85,5	-11,6
Borsod-Gömör	94,2	85,5	-8,7
Abaúj	94,2	88,8	-5,4
Zemplén	94,2	90,3	-3,9
Debreceni Osztály		90,2	
Hajdú	95,5	[n. a.]	-5,3
Szabolcs	95,0	[n. a.]	-4,8
Szamár-Bereg	95,0	[n. a.]	-4,8
Bihar	95,5	[n. a.]	-5,3

A számbavétel első körében az rögzíthető, hogy az ÁVH-kalkuláció szerinti Népfront-hívek aránya átlagosan öt százalék körüli értékkel kevesebb a BM-MTI-hivatalos választásjelentésénél. Kevés fejtöréssel észrevehető a választókerületekként, vármegyékként analóg differencia: a hivatalos BM-közlemény az urnához járultak Népfrontot igenlő szavazatainak arányát adja meg, míg az ÁVH az adott választókerület

összes választójogosultja közül a voksolás lehetőségével/kötelezettségével nem élők is hozzáadta a nemmel, illetve érvénytelenül szavazók számához. Képletesen szólva, a hatóság hiányzó sárgájú Népfontra-tojásokból kutyult reakció-rántottát. A távolmaradók a fülkékben karakteres nemet mondókhoz képest inkább kerülhettek hátrányos helyzetbe. A nemmel voksolókat a szavazófülke-beli anonimitás révén bajosabb volt azonosítani, ám a távolmaradásukkal „demonstrálóknak” – a szavazóköri névsorok alapján – utánajárhattak. Egyazon megítélés alá esve könnyebben voltak „tetten érhető”, mint azok, akik voksaikkal tevőlegesen opponálták a rendszert. Ez a számítás rontotta ugyan a kommunista vezérlet alatt megjeleníteni vágyott „nemzeti kohézió” világgá kürtölését, nagyobb galiba viszont aligha lehetett belőle, mivel belső használatra készült, „szigorúan bizalmas” minősítésű elaborátumról volt szó. Az egyes megyék, választókerületek között így is felfedezhetők árnyalatnyi eltérések mind a választói hajlandóság, mind a rendszerrel való (nem) azonosulás tekintetében. Az adatolható különbség szemléltetéséhez elég egy megyét kiválasztani.²²

4. táblázat Az 1949. évi országgyűlési képviselő-választás Somogy vármegyei végeredménye

	Választói csoportok	Választói aktivitás (fő)	Szavazatok az 1. arányában (%)	Szavazatok a 2. arányában (%)
1.	Összes választójogosult	261 956	100	x
2.	Összes szavazó	244 576	93,36	100
3.	Népfontra szavazott	237 558	90,68	97,1
4.	Népfront ellen szavazott	5660	2,16	2,31
5.	Érvénytelen szavazat	1358	0,52	0,55
6.	Nem élt választójogával	17 380	6,64	x
7.	4-5-6 együtt	24 398	9,32	x

Somogyban a szavazásra magukat rászánók közül valamivel többen voksoltak a Népfontra, mint az országos átlag, ahhoz képest viszont nagyobb mértékű volt a választójogát veszni hagyó távolmaradók aránya. Míg a Népfrontot igenlők tekintetében – a hivatalos belügyi regisztráció alapján – Somogy az éllovas Baranya és Vas megye után következik (egy szinten Nógrád-Hont és Heves vármegyékkel), az ÁVH lajstroma alapján már közelebb áll „a reakcióval fertőzött” térségekhez.

Mindmáig nem tudható, hogy az 1949. évi parlamenti képviselő-választás *közzétett* (BM) adatait milyen mértékben „kozmetikázták” a szavazófülkék magányában megejtett valós voksolásokhoz képest, akár már a jegyzőkönyvek helybéli véglegesítésekor, akár utána – felsőbb szinteken – a „hivatalos” végeredmény megszületéséig. A szóban forgó jelentésben a politikai rendőrség az „elsöprő győzelem” nyilvános kommunikálásához képest mintegy 4-5 százalékkal mérsékli az MDP – versenytársak nélkül megvívott – számháborújának végeredményét. Az ÁVH-t arra dresszírozták, hogy a – mesterként – nemzeti egység propagandájának paravánja mögé szorított egységbontók láthatatlan hányadát fürkéssze, regisztrálja, pacifikálja. Péter Gábor funkcionális feladata volt kihallani Rákosi Mátyás – fentebb idézett – választást értékelő beszámolójából a rá és cégére vonatkozó passzust: a nagyobb arányú fiaskót jelentő „feltűnő esetek mögött a tárgyi ok mellett pártszervezeteink rossz munkája, vagy valamely általunk eddig nem ismert hibája is rejtőzik. Ezért ismétlem, sürgősen ki kell vizsgálni és meg kell javítani az ilyen helyeken a pártmunkát, illetve gondoskodni kell arról, hogy megszűnjenek azok az okok, amelyek rossz eredményekre vezetnek.”²³ Az ÁVH vezetője még az instrukció árnyalatait is dekódolta: munkaadója – saját kompetenciájában – kellően megdorgálta a pártszervezeteket, következésképpen a politikai rendőrségnek másutt kell keresnie a Népfront fedezetében zajló egyöntetű társadalmi alávetést elutasítókat. S mert a „Népfront-egység” tablójába rondítók közül, sokak szerencséjére, keveseket sikerült valóban fülön csípnüük, a politikai megbélyegzés olyan képlékeny – kódos és kódosító – korabeli kategóriáival írták körül a „reakció táborát”, mint amilyenek az alábbi jelentésben olvashatók az egyes vármegyék lakosságának állambiztonsági szempontú „kollektív portréjáról”. (A kor hidegháborús frazeológiája ezt „ötödik hadoszlopnak”

keresztelte el, modernkedve – és cseppnyi iróniával – akár az ÁVH egyik ellenség-pozopográfiájának is tekinthetnők.)

Hátravan még az ÁVH-jelentésben feltűnő – megyénkénti – kulák-számbavétel, mivel azt esetenként az adott térség választási aktivitásával összefüggésben kommentálják. Arról nem is szólva, hogy az MDP főtitkára – már idézett választási mérlegében – visszatérően kitért „a demokráciát megteveszteni, [...] osztályéberségünket elaltatni”²⁴ igyekvő gazdagparaszti rétegre: a jelentés ezt már helyenkénti „kulák-gócok” emlegetésével siet visszaigazolni. Észlelhető-e bármifajta korreláció az 1949-es képviselő-választások eredménye és a kulákként kipellengérezetteknek az adott megyékben kimutatott száma, nagyságrendje között? Lássuk előbb az ÁVH kuláklajstromát, amihez – hogy legyen viszonyítási alap – hozzávettük az ugyanoda lokalizált „nem kulák” gazdák számát is.

5. táblázat. Kuláknak minősítettek száma és aránya vármegyénként az ÁVH lajstromában, 1949 őszén

Megye	Szegény- és középparaszt (fő)	Kulák (fő)	Együtt (fő)	Kulák %
Győr-Moson	83 434	2175	85 609	2,54
Sopron	103 918	1485	105 403	1,62
Vas	149 757	2605	152 362	1,74
Zala	194 494	5374	199 868	2,68
Somogy	226 506	4164	230 670	1,8
Baranya	141 861	3021	144 882	2,08
Tolna	162 487	2602	165 089	1,57
Fejér	136 971	2049	139 020	1,47
Veszprém	118 180	3154	121 334	2,59
Komárom-Esztergom	50 483	1197	51 680	2,31
Nógrád-Hont	77 730	1277	79 007	1,61
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	460 743	9972	470 715	2,12
Bács-Bodrog	109 474	1872	111 346	1,68
Csongrád	119 187	1597	120 784	1,32
Csanád	108 230	1028	109 258	0,94
Jász-Nagykun-Szolnok	146 723	5081	151 804	3,34
Békés	124 099	3594	127 693	2,81
Heves	167 758	2185	169 943	1,28
Borsod-Gömör	153 246	2669	155 915	1,71
Abaúj	60 960	1268	62 228	2,03
Zemplén	64 372	978	65 350	1,49
Hajdú ²⁵				
Szabolcs	245 446	1485	246 931	0,6
Szatmár-Bereg	110 019	1997	112 016	1,78
Bihar	123 555	2555	126 110	2,02
Együtt/átlag	2 240 205	41 909	2 282 114	1,83

Az adatok összesítése alapján annyi állapítható meg, hogy a jelentés nem túlozta el a megyék (akkori) „kulákfertőzöttségének” a mértékét. A kerekítve 42 000 kulákként regisztrált nem különbözik nagyon a szakirodalomban fellelhető *jogszabály szerinti*

kvótától, azaz úgy tűnik, hogy ekkor csak a 25 kh feletti birtokkal bíró gazdákat vették számba.²⁶ Ez a nagyságrend – az országos főszámok szerint – a tevőlegesen nemmel szavazók alig egynegyede, s a választójogukkal nem élők alig 12 százaléka. Az viszont nem zárható ki, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok megyében megállapított – az agrártársadalom ottani számához viszonyítottan – kiugróan magas kulákkvóta és ugyanezen megyében a Népfrontot opponáló szavazatok szintén kiugróan magas száma között lehetséges összefüggés. (Lásd a 2. és 3. táblázat megfelelő sorait.) Ám a többi törvényhatóság területén – ha települési szinten elő is fordultak hasonló jelenségek – a megyei összesítők csak vélelemre adnak módot, adatolt bizonyosságra nem. Ezekhez további – járási, községi bontású – „mélyfúrások” szükségesek.²⁷ (Az más kérdés, hogy a kuláklistát „gyártó” apparátus mitől tudott az egyformán szegény Szabolcs, illetve Szatmár-Bereg megyében az utóbbi rovására háromszor nagyobb arányú „kulákkvótát” produkálni, felénél is kevesebb gazdálkodó közül.) Mindenesetre úgy tűnik, hogy az – alább olvasható – ÁVH-jelentésbe azért kerültek be külön exponálva a „kulákok”, mert őket az agrártársadalmon belül – és a kolhozosító ideológia által vezérelten – leginkább megragadható, számszerűsíthető, szégyentáblákkal is megbélyegzett ellenség-kategóriává szabványosították, miközben alkalom nyílt nyomatékositani, hogy a háromnegyed évvel korábban életre hívott speciális „kulákverő csoportoknak” a továbbiakban is akad majd dolguk.²⁸ Ehhez a továbbiakban bármifajta választási regisztráció nélkül is volt rendszerigény és testületi ambíció.

Az viszont szorosan a tárgyhoz tartozik, hogy az 1949. évi országgyűlési választások eredményeit vizsgálva aligha szükséges beérni a 94-96 százalékos „országos” eredmények unalomig való ismétlésével, amiatt, hogy hiszen azok már alig adnak információt a társadalom korabeli politikai tagolódásáról, habitusáról. Az „igenek” dömpingje mellett épp a pártpluralizmus lehetőségének megszűnése miatt értékelődik fel a „nem”-ek, az (üres borítékos) érvénytelen szavazatok, illetve a távolmaradással opponálók aránya, megoszlása. Ezek mindenekelőtt kisközösségek körében vizsgálva lehetnek „beszédeselek”, történetileg – és nem „ávós módszerekkel” – tárva föl a lokális „kapcsolati tőkén” alapuló oppozícióháló foltjait, esetleges térszerkezetét, amiből megyei, regionális patchwork topográfiák is kikerekedhetnek. Az alsóbb szintű, települési, járási források módszeres analízise alighanem sokkal változatosabb választói térkép megrajzolására adna módot annál a szürke – elszürkített – ködképnél, mint amibe ez most (még) burkolódik. A világháborút követő évek igazoló és B-lista-eljárásai, a népbíróságok „Entnazifizierung” ítéleteinek részét képező – a politikai jogok gyakorlását felfüggesztő – rendelkezések kizárták a választójogból a persona non grata alattvalók sokaságát. Ezeken kívül volt a felnőtt és választójogosult népességnek egy közel 10 százalékos része, amelyik az igenre predesztinált eljárásrend közepette találta meg az „Ugocsa non coronat!” modern kori kifejezésének módozatait. Igaz, súlya, hatása is az anekdotabelivel volt egyenértékű. Annál is inkább, mert a vizsgált jelentés papírra vetésének napjaiban vette kezdetét a Rákosi-korszak leglátványosabbra koreografált törvénycsúfoló procedúrája, Rajk László és társai pere.²⁹ Az ország hidegháborús hiszterizálása, az „az is gyanús, aki nem gyanús” hagymázás éberségi örület majd csak ezután válik egyre inkább parttalanná. Ezzel együtt azt vélelmezem, hogy a kortársak politikai habitusának differenciáltabb megjelenítésére – az alattvalókat homogenizáló ambíciók közepette szegregáló diktatúra üzembe helyezését megelőzően – nem az 1947. évi csalárd választások feltárása az „utolsó állomás”, hanem az 1949. évi. Ez még előttünk – a kellő vállalkozó kedvvel megáldott/megvert fiatalabb generáció előtt – áll. Szándéka szerint ezen írás sem más, mint felhívás keringőre...

Az alább olvasható dokumentum regionális bontású adataiból készítettünk még egy – már nem a választásokkal kapcsolatos – országos összeállítást. Ezek informálnak valamelyest arról, hogy az alattvalók társadalmának szemmel tartása és „behálózása” tekintetében milyen volt az ÁVH korabeli kapacitása a kommunista pártegyeduralom teljes körű kiépítésének megindulásakor, ám még a Belügyminisztérium alól való „kiszervezése” előtt, 1949 őszén. (A „függetlenített” – kvázi-minisztérium státusú – Államvédelmi Hatóság 1950 januárjától kezdett működni.)

6. táblázat. A BM ÁVH regionális osztályainak létszáma és „lakosságaránya”

Regionális osztályok	ÁVH-osztály létszáma	Ugyanott az ÁVH-karhatalom létszáma	Az Osztály területén „egy ávosra jutó” civil lakosok száma
Budakörnyéki Osztály	104	n. a.	8392
Debreceni Osztály	129	128	8578
Miskolci Osztály	113	128	8517
Pécsi Osztály	101	130	9822
Szegedi Osztály	130	138	11 149
Szolnoki Osztály	77	129	6023
Székesfehérvári Osztály	87	137	4000
Szombathelyi Osztály	185	279	5530
Összesen	926	1069	

Az adatok szerint az ÁVH létszáma – s vele együtt működése is – leginkább fővároscentrikus volt. Korabeli – 5000 körüli – összlétszámának a kétharmada Budapestre koncentráldott, holott az a lakosság kevesebb mint ötödét tette ki. Azt is mondhatnók, hogy a berendezkedő diktatúrának a vidéki társadalom fürkészésére szánt mundéros politikai rendőri kapacitása – különösen a korabeli közlekedési és technikai-infrastrukturális viszonyokat figyelembe véve – nem tekinthető túlduzasztottnak. Péter Gábor cége, pártja vezetésével egyetemben, Budapestet tekintette „a reakció melegágyának”. Azt figyelembe véve, hogy a korabeli magyar települések száma meghaladta a háromezretet, vidéken – durva átlagolással – csak minden harmadik településre jutott egy hivatásos ávos. Ezért volt szükség a kiterjedt „bizalmi hálózatra”. A politikai rendőrség ügynökeinek száma országosan már akkoriban is 30 000 fő körül mozgott, azaz az előbbi egyszerű – és torzító – átlagolással élve már minden településen tízen hasznosították szemüket, fülüket másodállású figyelésre, és szájukat az ÁVH informálására. Mindehhez – a jelentés szerint – az is hozzátartozott, hogy az ÁVH vidéki rezidenseinek több mint fele a táblázatban felsorolt regionális központokban teljesített szolgálatot, ám az már ritka volt, ha járásonként egynél több alacsony rangú újdonsz képviselte „a párt öklét”. Más vidéki osztályokhoz képest a szombathelyi létszámtöbblete – karhatalmi állomány esetében kétszerese – bizonyára azzal függ össze, hogy nekik jutott a leghosszabb nyugati „vasfüggöny”-határszakasz, ám ezzel mintha teljesen figyelmen kívül hagyták volna, hogy az osztrák határmente ekkoriban a szovjet megszállási zóna része volt. A létszámerőben utána következő szegedi és debreceni osztály különlegessége pedig abban jelölhető meg, hogy ők tartották szemmel az alföldi magyar „tanyavilág” szerteszét lakosságának legnagyobb hányadát. Erre viszont bármelyik dunántúli politikai rendész azzal replikázhatott volna, hogy tessék egyszer megpróbálni a „reakciót” nyomon követni Zala, Somogy bakhái között, vagy éppen a Bakony keszekusza horhosaiban. Mindenesetre a vidéki ÁVH-osztályok – úgy tűnik – egalitarizmusra hajló állománytáblája esetenként nagyfokú egyenlőtlenséget eredményezett a megfigyelendő alattvalók nagyságrendje tekintetében. Ahhoz képest mindenesetre, hogy a jelentés egyedül Békés vármegyét ítéli rendszerbiztonsági szempontból enyhébb kockázatot jelentő térségnek. A többi esetben sablonszerű és szinte súlyozatlan a „mindenhol megbúvó” horthysta (sőt fasiszta) ellenséges elemek, a klerikális reakció, valamint a nemkívánatos kuláktúltengés falra festése.

A jelentés társadalomképe annyiban „korhű”, hogy esszenciálisan köszön vissza benne az Államvédelmi Hatóság rendszer-kopó szemlélete. Ellenségkarakterizálása a pártszemináriumokon felcsipegethető propagandaklisék leckefelmondása, illetve „operatív” munkaanyaggá transzformálása. Aligha lenne értelme szociológiai árnyaltságú feltárást számon kérni olyasmin, ami eleve az „osztályharcos” leszámolás – önigazoló s egyben feladatszabó – testületi kalauzaként vettetett papírra. A társadalom, úgymond, „reakciós” hányadát fürkésző bizonyításkényszeres túlteljesítés eredményezi majd azt a nagyságrendet, amely – az ötvenes évek derekára – már az ország korabeli népességszámával vetekedett.³⁰ Az ÁVH sztahanovista üzemmódban gyártott

ellenségkontingensei teszik leginkább rendszerparódiává az egymás utáni „népfrontos” – parlamenti és tanácsi – választások győzedelmi híradásait.

Dokumentum

1. Jelentés az ÁVO vidéki osztályai szervezetéről és működéséről, 1949. szeptember 9.

Jelentés

Az Államvédelmi Hatóság vidéki osztályainak szervezeti és illetékességi területeinek államvédelmi és egyéb szempontokból való rövid ismertetése

Budapest
1949. szeptember 9.

Tartalom:

Budakörnyéki Osztály
Debreceni Osztály
Miskolci Osztály
Pécsi Osztály
Szegedi Osztály
Szolnoki Osztály
Székesfehérvári Osztály
Szombathelyi Osztály

Szombathelyi Osztály

Illetékességi területe: Vas, Zala, Sopron, Győr-Moson vármegyék.

Az osztály vezetője: Kucsera László r. őrnagy.

Az osztály létszáma: 185 fő, ebből 128 fő operatív vonalon dolgozik, mint nyomozó és egyéb beosztott, 57 fő pedig nyílt ügyekkel foglalkozik és a segédszemélyzethez tartozik. Az osztály központjában a létszám 102 fő.

Kirendeltségei a következők:

Zalaegerszeg	7 fő
Nagykanizsa	7 fő
Győr	4 fő
Szentgotthárd	5 fő
Kőszeg	3 fő
Körmend	3 fő
Sopron	16 fő
Csepreg	2 fő
Mosonmagyaróvár	6 fő

Járási előadók az alábbi helyeken találhatók:

Celldömölk, Csorna, Kapuvár, Keszthely, Letenye, Nove, Sárvár, Sümeg, Tapolca és Tét.

Az Osztály székhelyén – Szombathelyen – elhelyezett karhatalmi század létszáma 132 fő. Nagykanizsára a MAORT telepek őrzésére és egyéb szempontból kihelyezett karhatalmi század létszáma 147 fő.

Az Osztály illetékességi területének lélekszáma 1. 023 112.

Az Osztály illetékességi területéhez tartozó vármegyék államvédelmi és egyéb szempontból való jellemzése a következő:

Győr-Moson vármegye

A vármegye székhelye Győr, lakosainak száma 213.215. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása: szegény és középparaszt 83.434, munkás 8.997, kisiparos 3.294, kereskedő 747, kulák 2.175.

A megye 80 km-es sávon a csehszlovák, 58.5 km-en pedig az osztrák határt érinti. Az osztrák határon Hegyeshalom és Rajka képez fontosabb átkelőhelyeket.

A megye szántóterületének 45%-a a felszabadulás előtt egyházi és egyéb nagybirtok volt.

A megyének komoly ipara van. Győrött vagon és gépgyár, több textilgyár, vegyészeti gyár és több közüzem van. Mosonmagyaróváron vas és gépgyár, timföldgyár van. Ezenkívül még több helységben vannak különböző ipartelepek. Győr és Mosonmagyaróvár környéke komoly és fejlett ipara folytán a dunántúli vidék politikailag leghaladottabb része. Említésre méltó, hogy az egyesülésig Győrött igen erős jobboldali szoc[iál]dem[okrata] fészkek voltak, ami még ma is érezteti hatását. A kulturális élete eléggé élénk.

A megye területén eléggé erős a klerikális reakció, mivel Győrött és Pannonthalmán katolikus püspökség [sic!] és több helyen különböző rendházak vannak. Az iskolák államosítása idején a megye különböző helyein élénk ellenállást fejtettek ki az iskolák államosítása ellen, mezőgazdasági szabotázszt csináltak és a megye északi területén, sőt Győrött és környékén is, igen sok nyugatos csendőr és katonatiszt, valamint letűnt gentry húzódik meg.

A megyének két traktorállomása van. Az 1949-es választásokkor a Népfront 90.2%-os eredményt ér el.

Sopron vármegye

A vármegye székhelye Sopron. Lakosainak száma: 171.228. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása: szegény és középparaszt 103.918, munkás 4.692, kisiparos 6.355, kereskedő 865, kulák 1.485.

A megye 153 km-es sávon az osztrák határt érinti. Fontosabb átkelő állomás Harkánál, Sopronnál és Eszterházájánál van.

A megye szántóterületének 45.5%-a a felszabadulás előtt egyházi és egyéb birtok volt. A megye említésre méltó iparát főleg Sopron környékén és Brennbergbányán szénbánya, textilgyár, bőrgyár és közüzemek képezik.

A megye különböző pontjain, mint Csornán, Pásztón [helyesebben: Pásztoriban], Kapuváron és Sopronban katolikus rendházak találhatók, amelyek elsősorban elhárítási szempontból figyelemreméltók.

Sopron városa és a Fertő-tó környékén, valamint a megye északi részén és végig a határ mentén, még a Horthy idejében oda telepített csendőrök, katonatisztek, gentryk, legitimisták és a régi regime különböző emberei igen nagy számban találhatók. Így a megyének államvédelmi szempontból központi kérdése a határvédelem, ahol igen élénk forgalom van. Nagy számban fognak le állandóan ember és árucsempészeket és ellenséges hírszerzőket.

Az 1949. évi választás folyamán a Népfontra 90.2%-a szavazott.

Vas vármegye

A vármegye székhelye Szombathely, lakosainak száma 275.894. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása: szegény és középparaszt 149.757, munkás 5. 647, kisiparos 5.392, kereskedő 2.206, kulák 2.605.

A megye 164 km-es sávon az osztrák határt, 48 km-es sávon pedig a jugoszláv határt érinti. Két legfontosabb vasúti átkelőhelye Búcsú és Szentgotthárd.

A megye szántóterületének 36.4%-a egyházi és egyéb nagybirtok volt a múltban. Szombathelyen van egy közép nagyságú bőr és textilgyár, valamint Szentgotthárdon is egy textilgyár. Egyéb ipari üzeme nincs.

Szombathelyen katolikus püspökség van és több rendház. Rendház található még Kőszegen és Vasváron. A klerikális reakció igen élénken tevékenykedik, amit bizonyít az is, hogy az iskolák államosítása idején több megmozdulás, illetve szabotázs történt. Szombathely és környékén, valamint Kőszegen sok volt csendőr, katonatiszt, legitimista és egyéb reakciós elem húzódik meg. A megye politikailag igen elmaradott. Ezt befolyásolta az is, hogy mint nyugati megyét igen későn érte a felszabadulás és így legtovább érvényesülhetett a fasiszta befolyás. Jellemző politikai elmaradottságára, hogy az 1947-es választásokkor a Barankovics féle párt a szavazatok 56.6%-át kapta. Az 1949-es választások alkalmával a Népfront 90.2%-át kapta a szavazatoknak.

A megye legfontosabb államvédelmi feladata a nyugati határvédelem (elhárítás). Igen nagy számban fognak le ellenséges hírszerzőket, disszidenseket, embercsempészeket, stb. A Szombathelyi Osztály a nyugati határvédelem központja. Szűrőtáborral is rendelkezik.

Zala vármegye

A vármegye székhelye Zalaegerszeg. Lakosainak száma 362.775. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 6.817, szegény és középparaszt 194. 494, kisiparos 5.014, kereskedő 1.456, kulák 5.374.

A vármegye 93 km-es sávon a jugoszláv határt érinti. Fontosabb határátkelőhely Murakeresztúrnál van. A déli járásokban több száz délszláv ajkú és állampolgárságú jugoszláv lakik.

A megye szántóföld területének 48.6 %-a egyházi és egyéb nagybirtok volt.

A megye iparát főleg a lispei olajkutak, a nagykanizsai MAORT telep, a lenti járási olajtelep és a buda[fa]pusztai olajkutak képezik.

A megye főbb feladatát államvédelmi szempontból az elhárítás képezi, tekintve, hogy igen erős a klerikális reakció, valamint a déli járásokban meghúzódó volt csendőr, katonatiszt és horthysta hívek. Hasonlóan Vas v[ár]m[egyé]hez, igen elmaradott része ez az országnak, mivel a múltban az egyháznak itt voltak a legnagyobb birtokai és a felszabadulás is későn érte, miáltal a fasiszta befolyás tovább érvényesült. Államvédelmi szempontból döntő kérdés az elhárítás mellett a kulák-kérdés is, mert meglehetősen nagy kulák települések vannak.

Az 1947-es választások alkalmával a Barankovics féle párt a szavazatok 56.6 %-át kapta. Az 1949-es választásokon a szavazók 89.8%-a szavazott a Népfontra.

Pécsi Osztály

Illetékességi területe: Somogy, Baranya és Tolna vármegye.

Az Osztály vezetője: Sólyom István r. őrnagy.

Az Osztály létszáma: 101 fő, ebből 60 fő operatív vonalon működik, mint nyomozó és irodai beosztott. 41 fő nyílt ügyekkel foglalkozik, valamint ide tartozik az egyéb személyzet. Az osztály központjában 56 személy dolgozik.

Kirendeltségei a következők:

Kaposvár	6 fő
Szekszárd	2 fő

Járási előadók az alábbi helyeken találhatók: Barcs, Bonyhád, Dombóvár, Igal, Lengyeltóti, Marcali, Mohács, Nagyatád, Siklós, Sás, Szentlőrinc, Tab, Tamási, Csurgó, Gyöngyös, Paks, Pécsvárad, Szigetvár és Villány.

Az Osztály székhelyén lévő kihelyezett karhatalmi század létszáma 130 fő.

Az Osztály illetékességi területének lélekszáma: 992.047 fő.

Az Osztály illetékességi területébe tartozó vármegyék államvédelmi és egyéb szempontból való jellemzése a következő:

Somogy vármegye

A vármegye székhelye Kaposvár. Lakosainak száma 391.733. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 5.403, szegény és középparaszt 226.506, kisiparos 8.363, kereskedő 1.832, kulák 4.164 fő.

A megye 210 km-es sávon a jugoszláv határt érinti. Fontosabb határátkelőhelye nincs.

A megye szántóföld területének 57.8%-a egyházi és egyéb nagybirtok volt a múltban.

A megye jelentősebb nagyüzemét a kaposvári gépgyár képezi. A megye egész területe politikailag igen elmaradt parasztság, és lényeges kuláktelepülései vannak. Klerikális szempontból főleg az anarcsi, mernyei, felsősegedi, nagyatádi, szigetvári és lakocsi rk. szerzetesrendházak jöhetnek számításba. Említésre méltó még, hogy Kaposváron tekintélyes létszámú nyugatos, volt csendőr és katonatiszt és egyéb reakciós elem húzódik meg. Főleg a megye északi részében az iskolák államosításával kapcsolatban és mezőgazdasági vonatkozásban több szabotálás volt.

Döntő kulákkérdés mellett igen nagy fontossága van a jugoszláv elhárításnak. A déli részén nagy számban élnek délszlávok, jugoszláv állampolgárok.

Az 1949-es választások alkalmával a szavazók 90.7%-a szavazott a Népfontra.

Baranya vármegye

A vármegye székhelye Pécs. Lakosainak száma: 327.835 fő. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 10.519, szegény és középparaszt 141.861, kisiparos 4.166, kereskedő 992, kulák 3.021 fő.

A vármegye 145 km-es sávon a jugoszláv határt érinti. Vasúti vagy közúti határátkelőhelye nincs, azonban mégis itt mondható a legélénkebbnek a jugoszláv határ, mivel itt történnek általában [sic!] véve az átdobások és a különböző röpcédulák és brossurák [sic!] terjesztése. Államvédelmi szempontból a legnagyobb fontosságú az elhárítás kérdése. A megye déli részén nagytömegű délszláv lakosság él. Azonban a kulákkérdés is fontos jelentőséggel bír, mert itt is, mint a környező megyékben nagy számmal vannak kulákok. A szövetkezeti mozgalom is gyenge.

A megye ipara főleg Pécs környékén található, ahol szén és vasbányák vannak, valamint a dohány és bőrgyár, konzervgyár és több közüzem. A legnagyobb jelentőségű lesz a mohácsi kombinát.³¹

A klerikális és egyéb reakció főleg Pécs környékén tevékenykedik, ahol rk. püspökség és több rendház van. A megye területén több mezőgazdasági szabotázs is volt, és főleg a déli járásokban az iskolák államosítása ellen voltak akciók.

Az 1949-es választások folyamán a szavazók 92.2%-a a Népfontra szavazott.

Tolna vármegye

A megye székhelye Szekszárd. Lakosainak száma: 272.506 fő. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 7.420, szegény és középparaszt 162.487, kisiparos 5.707, kereskedő 1.767, kulák 2.602.

A megye más ország határát nem érinti.

A megye szántóföld területének 38,4%-a nagybirtok volt.

A megye iparát a simontornyai bőrgyár, a nagymányoki, hidas-bonyhádi, szászvári és mázai szénmedencék képezik.

Államvédelmi szempontból főbb kérdés a kulákkérdés, mivel itt igen sok kulák és nagybirtokos található. A megye délnyugati részében volt csendőrök, katonatisztek és nyugatosok húzódnak meg.

Klerikális szempontból csupán a dunaföldvári rk. rendház jöhet számításba.

A megyének két traktor állomása van.

Az 1949-es választások folyamán a szavazók 92.2%-a a Népfontra szavazott.

Székesfehérvári Osztály

Illetékességi területe: Fejér és Veszprém vármegyék.

Az Osztály vezetője: Mester József r. százados

Az Osztály létszáma: 87 fő, ebből operatív vonalon dolgozik, mint nyomozó és irodai beosztott 51 fő. Nyílt ügyekkel foglalkozik 36 fő, valamint ide tartozik az egyéb segédszemélyzet. Az Osztály központjában 73 fő dolgozik.

Az osztályhoz tartozik egy kéthónapos, 40 főből álló, államvédelmi nyomozó tanfolyam is, ahol a dunántúli, szegedi osztályok és Budapest részére nyomozókat képeznek ki.

Kirendeltségei a következők:

Veszprém 6 fő

Pápa 4 fő

Járási előadók az alábbi helyeken találhatók: Adony, Sárbogárd, Bicske, Zirc.

Az Osztály székhelyén lévő kihelyezett karhatalmi század létszáma 137 fő.

Az Osztály illetékességi területének lélekszáma 548.080 fő.

Az Osztály illetőségi területébe tartozó vármegyék államvédelmi szempontból való jellemzése a következő:

Fejér vármegye

A vármegye székhelye Székesfehérvár. Lakosai száma: 269.542. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 7545, szegény és középparaszt 136.971, kisiparos 4.739, kereskedő 863, kulák 2.049.

A megye más ország határát nem érinti.

Székesfehérváron püspökség van és a klerikális befolyás a felszabadulás utáni években erősen éreztette hatását. Pl. az iskolák államosítása idején erős ellenállás, szabotázs cselekmények voltak.

A megye területén jelenleg 6 traktorállomás van.

Az 1949-es választáson a Népfront 91.3% szavazatot kapott.

Államvédelmi szempontból a mezőgazdasági vonal mellett az elhárítás igen nagy fontossággal bír, mert különösen sok katonai objektum (repülőterek) és hadiipar szempontjából nagyfontosságú üzemek (vadásztölténnyár, vegyészeti gyár) található a megye területén. Ezen kívül még gépgyár, cukorgyár, vasgyár és szénbányák vannak.

A megye északi részében volt csendőrök és régi rendszer emberei elég nagy számban találhatók, és az ugyancsak a megye területén lévő móri klerikális központ megindokolja államvédelmi szempontból az elhárítás munkáját.

Veszprém vármegye

A megye székhelye Veszprém. Lakosainak száma 278.538. Foglalkozás szerinti megoszlás: munkás 6.970, szegény és középparaszt 118.180, kisiparos 5.484, kereskedő 849, kulák 3.154.

A megye más ország határát nem érinti.

A felszabadulás előtt a megye szántóföld területének 53.3%-a főleg papi birtokból állt, de a kulákság száma szerint az ország megyéi között az ötödik helyet foglalja el. Az egész megye klerikális központ. Itt van a zirci apátság, a veszprémi püspökség.

A megye főbb feladatát az elhárítás képezi. A mezőgazdasági és papi vonal mellett döntő fontosságú az elhárítás azért is, mert Veszprém vm. területén is sok a katonai objektum (Jutas, Hajmáskér, repülőterek, stb.) és meglehetősen nagy ipara van (várpalotai bányák, fűzfői papírgyár, ajkai erőmű, bauxitbánya, stb.).

Az 1949-es választáson a Népfront mellett 91.1% szavazott.

Budakörnyéki Osztály

Illetékességi területe: Komárom-Esztergom, Nógrád-Hont és Észak-Pest vármegye.

Az Osztály székhelye: Budapest

Vezetője: Komlós János r. szds.

Az Osztály létszáma 104 fő, ebből 75 fő operatív vonalon működik, mint nyomozó és irodai beosztott, 29 fő nyílt ügyekkel foglalkozik és ide tartozik a segédszemélyzet is. Az Osztály központjában a létszám 63 fő.

Kirendeltségei a következők:

Esztergom 8 fő

Komárom 4 fő

Tatabánya 5 fő

Salgótarján 8 fő

Balassagyarmat 3 fő

Járási előadók az alábbi helyeken találhatóak: Alsódabas, Aszód, Gödöllő, Monor, Nagykáta, Ráckeve, Szentendre (2 fő), Vác (3 fő).

Az Osztály illetékességi területének lélekszáma 872.804 fő.

Az Osztály illetékességi területébe tartozó vármegyék államvédelmi és egyéb szempontból való jellemzése a következő:

Komárom – Esztergom vármegye

A vármegye székhelye: Esztergom. Lakosainak száma: 207.535. Foglalkozás szerinti megoszlásuk: munkás 14.142, szegény és középparaszt 50.483, kisiparos 4.822, kereskedő 1.009, kulák 1.197 fő.

A megye 88 km-es sávon a csehszlovák határt érinti. A Duna képezi a természetes határt. Két közúti átkelő állomása van: Komárom és Esztergom. Ez a megye volt a klerikális reakció fő fészke és ennek tudható be, hogy a megyébe [sic!] több mezőgazdasági szabotázs történt. Komárom körül több katonai objektum van.

Eléggé fejlett iparral rendelkezik a megye. Rajta vonul keresztül a Dorog-Tokod-i szénmedence, itt van a bánhidai erőmű, Tatabányán szénbánya, Ácson cukorgyár, Szőnyben olajfinomító, valamint Almásfüzitőn is, Nyergesújfalun papírgyár. Almásfüzitőn most indul Európa legnagyobb timföldgyára (bauxit).

A felszabadulás előtt a szántóföld területnek 55 %-a főleg papi birtokból állt. Ezenkívül nagyszámban található kulákbirtok.

Az 1949-es választáson a Népfront 91.3% szavazatot kapott.

Nógrád-Hont vármegye

A vármegye székhelye Balassagyarmat. Lakosainak száma 232.093 fő. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 24.188, szegény és középparaszt 77.730, kisiparos 2.548, kereskedő 1.117, kulák 1.277 fő.

A megye 156 km-es sávon a csehszlovák határt érinti. A megye határának legfontosabb határátkelő pontja Szob és Balassagyarmat. Az idegenforgalom döntő többségben a szobi átkelőnél zajlik le.

A vármegye földterületének 59.2%-a egyházi és úri birtok volt a felszabadulás előtt.

A megye iparát főleg a salgótarjáni vasgyár, üvegyár, szénbányák és a lőrinci és selypi cukorgyár képezik. Az ipari munkásság politikailag igen fejlett.

A megyében több mezőgazdasági szabotázs volt és az iskolák államosításának idején is megnyilvánult a klerikális reakció tevékenysége, mert ezzel kapcsolatban több szabotázsjellegű akciót fedeztünk fel. Elhárítás szempontjából legfontosabb a kulák, – és az egyházi reakció kérdése.

Az 1949-es választások folyamán a lakosság 91.8%-a a népfontra szavazott.

Észak-Pest vármegye

A megye lakosságának száma 433.176 fő. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 70.215, szegény és középparaszt 209.131, kisiparos 7.779, kereskedő 3.335, kulák 3.662.

A megye más ország határát nem érinti.

Észak-Pest vm. ipari gócai főleg Vácon és Budapest környékén vannak.

A kulákság nagyobb számmal a nagykátai és az alsódabasi járásban van. A szövetkezeti mozgalom a megye többi részén elég fejlett.

A megye klerikális pontja Vác, ahol rk. püspökség és több rendház van. Ezt bizonyítja, hogy az iskolák államosításával kapcsolatban és mezőgazdasági szabotázs, főleg Vác környékén és a nagykátai, illetve alsódabasi járásban volt.

Említésre méltó, hogy Ráckeve és Szentendre környékén jelentős délszláv település van. Valószínűleg ennek az eredménye az, hogy a megye ezen részén igen élénk volt a rémhírterjesztés, valamint a mezőgazdasági és az iskolák államosítása elleni szabotázs is felmerült.

Szegedi Osztály

Illetékességi területe: Dél-Pest, Bács-Bodrog, Csongrád és Csanád vármegye.

Az Osztály vezetője: Tatai István r. őrnagy

Az Osztály létszáma: 130 fő, ebből 80 fő operatív vonalon működik mint nyomozó és irodai beosztott, 50 fő nyílt ügyekkel foglalkozik és ide tartozik a segédszemélyzet is. Az Osztály központjában a létszám 83 fő.

Kirendeltségei a következők:

Hódmezővásárhely	5 fő
Szentes	3 fő
Makó	5 fő
Kecskemét	6 fő
Baja	8 fő

Járási előadók az alábbi helyeken találhatók: Abony, Battonya, Bácsalmás, Cegléd, Csongrád, Dunavecse, Jánoshalma, Kalocsa (2 fő), Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Kiskundorozsma, Kiskunhalas, Kiszombor, Kunszentmiklós, Mezőkovácsháza és Nagykőrös.

Az osztály székhelyén lévő karhatalmi század létszáma 138 fő.

Az osztály illetékességi területének lélekszáma 1,449.438

Az Osztály illetékességi területébe tartozó vármegyék államvédelmi és egyéb szempontból való jellemzése a következő:

Dél-Pest vármegye

A megye az Alföldön terül el. Más országhatárt nem érint. Lakosságának száma 587.668. Foglalkozás szerinti megoszlásuk: munkás 6.595, szegény és középparaszt 251.612, kisiparos 5.978, kereskedő 2.227, kulák 6.310.

A megye szántóföld területének 41.7%-a feudális nagybirtok volt, kb. 20%-a pedig a kulákság kezelésében volt, illetve van még ma is. Jelentősebb kulák települések főleg a megye délkeleti és délnyugati részén vannak.

Klerikális gócai főleg Kecskemét, Kalocsa – ahol érsekség és több rendház van. Ezeken a helyeken, de főleg Kalocsa környékén, még ma is érezhető az egyházi reakció befolyása.

Dél-Pest megyének jelentős ipara van Kecskeméten, Nagykőrösön, ahol energiatelep, konzervgyár és egyéb közüzemek vannak. Az utóbbi időben a szövetkezeti mozgalom komoly haladásnak indult.

Államvédelmi szempontból főleg a kulákkérdés jöhet számításba.

Bács-Bodrog vármegye

A vármegye székhelye Baja. Lakosainak száma: 130.649. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 1.896, szegény és középparaszt 109.474, kisiparos 4.201, kereskedő 1.026, kulák 1.872.

A vármegye a jugoszláv határ mentén terül el és 92 km-es sávon érinti a határt. Általában az egész megye területén jelentős jugoszláv állampolgárságú [sic!] délszláv települések vannak.

A megyének ipara úgyszólván egyáltalán nincs, azonban annál jelentősebb a kuláktelepülés. Elhárítás szempontjából legdöntőbb a jugoszláv kérdés, mivel a kettősbirtokosok útján lehetőség nyílik hírszerzésre és propagandaanyag terjesztésére. Ezt bizonyítja az is, hogy a határ mentén igen erősek és gyakoriak a rémhírek.

Említésre méltó, hogy a megyének aránylag kis területéhez mérten 4 traktorállomása van, azonban ezt a kiváló minőségű termőföld teszi indokolttá.

A megye fontosabb határátkelési helye Kelebiánál van, ahol igen élénk a határforgalom és az eddigi tapasztalatok szerint majdnem állandó emelkedő tendenciát mutat.

Csongrád vármegye

A vármegye székhelye Szentes. Lakosainak száma 348.669. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 19.308, szegény és középparaszt 119.187, kisiparos 4.530, kereskedő 2.459, kulák 1.597.

A vármegye 22 km-es sávon a jugoszláv határt érinti. A határ mentén szórványos délszláv települések vannak.

A megye területén hatalmas hitbizományi és grófi birtokok voltak, amelyek a megye területének 38.6%-át foglalták magukba. Igen erős kuláktelepülések vannak, főleg Hódmezővásárhely, Szentes és Csongrád környékén.

A megyének jelentősebb ipara van, így pl. Szegeden textilgyárak, élelmiszerüzemek, dohánygyár, cipőgyárak, fűrészüzemek, gyufagyár és még számos közüzem. Több kisebb jelentőségű ipartelep van Hódmezővásárhelyen, Szentesen és Csongrádon.

A megyében komoly tényező a klerikális reakció, melynek főbb gócai Szeged és Csongrád. Szegeden püspökség székel, a csanádi püspökség. Több rendház is van Szegeden, Csongrádon és Hódmezővásárhelyen.

Említésre méltó, hogy az 1947-es választásokon a megyében Barankovics és Pfeiffer párt igen sok szavazatot kapott. Az 1949-es választások folyamán már döntően változott a kép, a Népfront 89.3%-át kapta a szavazatoknak.

Az elhárítás szempontjából a súlypontot a jugoszláv kérdés, kulákság és egyház problémája képviseli.

Csanád vármegye

A megye székhelye Makó. Lakosainak száma 165.935. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 2.582, szegény és középparaszt 108.230, kisiparos 2.857, kereskedő 685, kulák 1.028.

A vármegye 24.6 km-es szakaszon jugoszláv, 141 km-es sávon pedig román határt érinti. A megye jugoszláv határa mentén számottevő délszláv települések vannak.

A megyében számottevő hitbizományi és úri birtok került felosztásra, azonban a kulákság is lényeges számot tesz ki, melynek jelentős része délszláv ajkú lakosokból adódik.

Klerikális szempontból a terület nem lényeges és a megye ipara is kisebb jelentőségű, mivel csupán a nagylaki kendergyárból és a szőregi petróleumgyárból áll.

Elhárítás szempontjából a jugoszláv, illetve délszláv és a kulákkérdés képezik a súlypontot.

Szolnoki Osztály

Illetékességi területe: Jásznagykun-Szolnok és Békés vármegye.

Az Osztály vezetője: B. Szabó István r. százados

Az Osztály létszáma: 77 fő, ebből 57 fő operatív vonalon működik, mint nyomozó és irodai beosztott, 20 fő nyílt ügyekkel foglalkozik és ide tartozik a segédszemélyzet is. Az osztály központjában a létszám 53 fő.

Kirendeltségei a következők:

Gyula	3 fő
Békéscsaba	3 fő

Járási előadók az alábbi helyeken találhatók: Jászberény, Jászapáti, Kunhegyes (2 fő), Törökszentmiklós, Kunszentmárton, Mezőtúr, Karcag, Túrkeve, Békés, Orosháza, Szeghalom, Szarvas, Gyoma.

Az osztály székhelyén lévő karhatalmi század létszáma 129 fő.

Az Osztály illetékességi területének lélekszáma 776.996 fő.

Az Osztály illetékességi területébe tartozó vármegyék államvédelmi és egyéb szempontból való jellemzése a következő:

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye

A megye lakosságának száma 436.862. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 4.626, szegény és középparaszt 146.723, kisiparos 5.447, kereskedő 3.011, kulák 5.081.

A megye más ország határát nem érinti.

A felszabadulás előtt a megyének túlnyomó része papi, arisztokrata és kulákbirtok állt, ezek tették ki a megye kb. 70%-át. A megyében döntő a mezőgazdasági kérdés, nagy tanyavilága van és igen sok a kuláktelepülés. Szám szerint az ország területén csak egy vármegyében van több kulák, mint Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében.

Általában a klerikális befolyás érvényesül. A vármegyének ipara nincs. Ez alól csak Szolnok kivétel.

A vármegye 90.6%-a szavazott a Népfontra.

Jellemző, hogy mennyire nagy súlya van a megye mezőgazdasági kérdésének megoldásán, az hogy a megyében 9 traktorállomás működik. A kulák és klerikális befolyásra viszont az jellemző, hogy két esetben történt a megye területén az iskolák államosításával kapcsolatban szabotázs és három esetben pedig a mezőgazdasággal kapcsolatban.

Békés vármegye

A megye székhelye Gyula. A megye lakosságának száma 340.134. A lakosság foglalkozása szerinti megoszlása: munkás 3.754, szegény és középparaszt 124.099, kisiparos 4.483, kereskedő 1.909, kulák 3.594.

A megyének 40 km-es határsávja van Románia felé. Átkelőhellyel nem rendelkezik.

A felszabadulás előtt nagy kiterjedésű papi és egyéb nagybirtokok voltak a megye területén. A vármegye mezőgazdaságilag jóval haladottabb a többi vármegyénél (Viharsarok), ugyanis igen nagy volt itt a mezőgazdasági proletariátus.

Békéscsaba, mely egyébként textilgyártásáról és világhírű húskészítményeiről híres, eredetileg délszláv település volt, ahol mozgolódás is észlelhető, miért is az elhárítást arra felé kell irányítani.

A parasztságnak szövetkezeti mozgalomhoz való viszonya jónak nevezhető. Hat traktorállomás működik a megyében, de a papi és a kulák befolyásra itt jellemző az iskolák államosításával és a mezőgazdasággal kapcsolatos szabotázs akciók.

A megye déli része egyébként részben régebben odatelepített csendőrök és nyugatosok által lakott.

Az 1947-es választások alkalmával a MKP a szavazatok 25%-át kapta, míg az 1949-es választások alkalmával a Népfront 90.6 % szavazatot kapott.

Miskolci Osztály

Illetékességi területe: Zemplén, Abaúj-Torna, Borsod-Gömör és Heves vármegye.

Az Osztály vezetője: Bakos Pál r. őrnagy

Az Osztály létszáma: 113 fő, ebből operatív vonalon dolgozik 79 fő mint nyomozó és irodai beosztott, 35 fő pedig nyílt ügyekkel foglalkozik és ide tartozik a segédszemélyzet is. Az osztály központjában a létszám 78 fő.

Kirendeltségei a következők:

Eger	4 fő
Szikszo	2 fő
Sátorajaujhely	6 fő
Ozd	4 fő

Járasi előadók az alábbi helyeken található: Edelény, Mezőcsát, Putnok, Sajószentpéter, Mezőkeresztúr, Bódvaszilas, Abaújszántó, Encs, Heves (2 fő), Tiszafüred, Szerencs, Tokaj, Sárospatak, Gyöngyös (2 fő) és Hatvan (2 fő).

Az osztály székhelyén lévő karhatalmi század létszáma 128 fő.

Az osztály illetékességi területének lélekszáma 962.426 fő.

Az osztály illetékességi területébe tartozó vármegyék államvédelmi és egyéb szempontból való jellemzése a következő:

Heves vármegye

A megye székhelye Eger. Lakosságának száma: 330.641. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 6.007, szegény és középparaszt 167.758, kisiparos 3.013, kereskedő 1.206, kulák 2.185.

A megye más ország határát nem érinti.

A megye a felszabadulás előtt tipikusan egyházi befolyás alatt állott, amit könnyen meg lehet magyarázni azzal, hogy az egri érsekség birtokai hálózta be az egész megyét. A termőföld 58.5 százaléka papi és nagyúri kezekben volt.

A hatvani cukorgyár[on] és az egri dohánygyáron kívül néhány apróbb bánya található még, mint az ipar jelei a megye területén.

Bortermő vidék, ahol a papi és kulák befolyás még ma is nagyon érezhető. Elhárítás szempontjából erre lehet leginkább irányt venni, mivel az országnak csak kevés megyéjében volt pl. annyi szabotázs az iskolák államosításával kapcsolatosan és a választás kapcsán.

Ez a megye érte el egyik legrosszabb eredményt a választásokkor, mert a Népfront csak 85.5% szavazatot kapott.

Említésre méltó még, hogy a megye területét sűrűen lakják volt horthysta kegyeltek, csendőrök és egyéb reakciós elemek.

Borsod-Gömör vármegye

A vármegye székhelye Miskolc. Lakosainak száma 386.960. Foglalkozás szerinti megoszlásuk: munkás 33.859, szegény és középparaszt 143.246, kisiparos 3.990, kereskedő 1.484, kulák 2.669.

A vármegye 71 km-es sávban határos Csehszlovákiával, közúti átkelőhely Bánrévén van.

Földosztás előtt a megye földterületének 55.9%-a volt 50 holdon felüli kulák, gentry és papi birtok. Az ebből származó kulák befolyás még ma is érezteti hatását, amit abból is láthatunk, hogy a választások során országos viszonylatban a legrosszabb eredményt ez a környék érte el azzal, hogy a lakosságnak csak 85.5%-

a szavazott a Népfrontra. Itt a jobboldali szoc.demek [szociáldemokraták] is erősek voltak.

A vármegyének a déli része folytat csak főleg mezőgazdasági tevékenységet, míg az északi rész országunk legkomolyabb ipari vidéke. Érc, réz, szénbányákkal van a megye egész északi fele teletűzdelve.

A megyében nagyon sok szabotázs fordul elő úgy mezőgazdasági vonatkozásban, mint az iskolák államosításával kapcsolatosan. Miskolc környékén röpcédula szórás is történt.

Abaúj vármegye

Székhelye Szikszó. Vármegye lakosságának száma 94.642. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 1.402, szegény és középparaszt 60.960, kisiparos 920, kereskedő 501, kulák 1.268.

A vármegye 117 km-es sávban határos Csehszlovákiával. Közúti átkelőhely Hidasnémeti, valamint itt van a vasúti távolsági átkelőhely is.

A megye területén hitbizományi és grófi birtokok voltak túlnyomó részben, melyek a megye területének 53.6%-át tették ki. Ennek folyamán és a még ma is érezhető kulák befolyás miatt a lakosság nagyon elmaradott.

Ipara úgyszólván egyáltalán nincsen.

Az 1949-es választások alkalmával csak 88.8%-ban szavazott a lakosság a Népfrontra.

Klerikális reakció hatása itt is érezhető volt többek közt abban, hogy az iskolák államosítása alkalmával szabotázs cselekményeket követtek el.

Zemplén vármegye

Székhelye Sátoraljaújhely. Lakosságának lélekszáma 150.183. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 2168, szegény és középparaszt 64.372, kisiparos 2.043, kereskedő 568, kulák 978.

A vármegye 96 km-es sávban határos Csehszlovákiával. Közúti és vasúti átkelőhely: Sátoraljaújhely.

A megye szántóföld területének 58.6%-a részint feudális, részint papi nagybirtok volt és közel 20%-a kulákság kezében volt és van még ma is.

A vármegye lakossága elég elmaradott, egy-két gyárat leszámítva (szerencsi) iparral úgyszólván nem rendelkezik. Mezőgazdasága nincs erősen kifejlődve. Lakosság bortermeléssel foglalkozik főként.

Az 1949-es választásokon 90.3% szavazatot kapott a Népfront.

Kulákság befolyása alapján mezőgazdasági szabotázs ebben a megyében is történt és ez egyike az elhárítás feladatának.

Debreceni Osztály

Illetékességi területe: Hajdú, Szabolcs, Szatmár-Bereg és Bihar vármegye.

Az Osztály vezetője: Lombos Lajos r. őrnagy

Az Osztály létszáma: 129 fő, ebből 86 fő operatív vonalon működik mint nyomozó és irodai beosztott, 43 fő pedig nyílt ügyekkel foglalkozik és ide tartozik a segédszemélyzet is. Az Osztály központjában a létszám 83 fő.

Kirendeltségei a következők:

Berettyóújfalu	3 fő
Biharnagybajom	2 fő
Nyíregyháza	7 fő
Mátészalka	5 fő

Járási előadók az alábbi helyeken találhatók: Püspökladány, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Biharkeresztes, Derecske, Nagyléta, Sarkad, Kisvárd, Nagykálló, Nyíradony, Tiszalök, Gáva, Baktalórántháza, Nyírbátor, Mándok, Kemecse, Csenger, Vásárosnamény és Fehérgyarmat.

Az Osztály székhelyén lévő karhatalmi század létszáma 128 fő.

Az Osztály illetékességi területének lélekszáma 1.105.632 fő

Az Osztály illetékességi területébe tartozó vármegyék államvédelmi és egyéb szempontból való jellemzése a következő:

Hajdú vármegye

A megye székhelye Debrecen. Lakosainak száma 321.718.

A vármegye 12 km-es sávon a román határt érinti.

A vármegye területének 52.1%-a a múltban feudális nagybirtok volt, amelyet a felszabadulás után osztottak fel. Ennek folyamán igen sok újonnan földhözjuttatott van a megyében és ennek megfelelően hét gépállomás is lett felállítva. Számottevőek a kulák települések is, melynek következtében a megye különböző pontjain mezőgazdasági szabotázsok voltak. A vármegye több pontján illegális fasiszta röpiratterjesztés volt.

A vármegye ipara gyenge, csupán Debrecenben van számottevő közüzem és a dohánygyár, azonkívül vagongyár és hajlított bútorgyár.

A vármegye nevezetességei közé tartozik a hajdúszoboszlói gyógyfürdő, amely az ország egyik leglátogatottabb fürdőhelye.

Klerikális szempontból megemlítendő, hogy a Hajdúság nagy kálvinista centrum, azonban Debrecennek van egy görögkeleti püspöke is.

Politikai szempontból az úgazdák döntően befolyásolják a vármegye mezőgazdasági fejlődését, azonban az egész országban itt érezhető legjobban a narodnyik irányzat.³²

Az elhárítás középpontjában a kulákság és a narodnyik irányzat áll.

Szabolcs vármegye

A megye székhelye Nyíregyháza. Lakosainak száma 428.491. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 5.090, szegény és középparaszt 245.446, kisiparos 5.104, kereskedő 2.283, kulák 1.485.

A vármegye 25 km-es sávon a Románia, 22 km-es sávon pedig a Szovjetunió határát érinti.

Ebben a megyében ugyanúgy, mint a többinél, hatalmas hitbizományi és egyéb földbirtokok voltak és a lakosság általánosságban mezőgazdasági munkával foglalkozott. Tényező ipari üzeme a nyírbogdányi olajfinomító telepen kívül nincs.

A megyében jelentős mérvű a kulákság egyházi álarcban való befolyása, amit bizonyít az is, hogy a megye különböző pontjain igen nagy volt az ellenállás az iskolák államosítása ellen, valamint az, hogy igen gyakoriak a mezőgazdasági szabotázs cselekmények. Nyíregyháza környékén előfordult az is, hogy fasiszta röpiratokat terjesztettek.

Az elhárítás középpontjában a kulákkérdés áll.

Szatmár-Bereg vármegye

A megye székhelye: Mátészalka. Lakosságának száma 168.229. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 1.519, szegény és középparaszt 110.019, kisiparos 2.085, kereskedő 1.084, kulák 1.997.

A vármegye 196 km-es sávon a Szovjetuniót, 75 km-es sávon pedig a román határt érinti.

A vármegye területén a múltban nagy hitbizományi és úri birtokok voltak és lakossága kizárólag csak mezőgazdasággal foglalkozott.

Elmaradottsága és vallásos bigottsága még fokozottabb, mint Szabolcs vármegyéé. A lakosság erős kulák befolyás alatt áll, gyakoriak a mezőgazdasági szabotázs cselekmények. Mátészalkán fasiszta röpiratokat is terjesztettek. Jelentősebb ipara nincs.

Bihar vármegye

A megye székhelye: Berettyóújfalú. Lakosainak száma 187.190. Foglalkozás szerinti megoszlása: munkás 1.920, szegény és középparaszt 123.555, kisiparos 2.956, kereskedő 979, kulák 2.555.

Vármegye 134 km-es sávon a román határt érinti.

Ez a vármegye is igen elmaradott vidék, ahol hatalmas feudális földbirtokok voltak. Ippal nem rendelkezik, azonban említésre méltó, hogy a megye közép-határmenti része sok csendőrt adott a múltban.

A megye elhárítási középpontjában a kulákkérdés áll.

A Debreceni Osztály illetékességi területének 90.2%-a szavazott a Népfrontra.

[ÁBTL 2.1. XI/4. (V-150342) Aláírás nélküli, géppel írt jelentés. A dokumentum végén az alábbi szöveg olvasható: „1.) A kimutatások az 1949. augusztus 15-i létszámhelyzetet tartalmazzák; 2.) A Határ-, Folyam-, Légirendészeti szervek a csatolt leírásban szerepelnek; 3.) A kimutatás nem veszi figyelembe a tagosítással kapcsolatos ideiglenes vezényléseket, amelyek néhány héten belül befejeződnek; 4.) A Budakörnyéki Osztály kivételével valamennyi osztály rendelkezik rádió adó- és vevőállomással.”]

¹ Izsák, 1983: 248–249.

² Feitl, 1999: 280.

³ Magyarországot még az államalapító, István király ajánlotta Mária oltalmába, s az ebből eredeztetett Mária-kultusznak több száz éves hagyománya volt.

⁴ Gyarmati, 2000: 118–137.

⁵ Feitl, 1994: 73–85.; Urbán, 1990.

⁶ Feitl, 2000: 370.

⁷ A Belügyminisztériumnak az MTI útján nyilvánosságra hozott 1949. május 18-i közleménye. MNL OL XXVI-A-14. MTI Könyomatos, Belföldi hírek, 1949. május. A választási „kínálat” nem volt más, mint a Magyar Függetlenségi Népfront központilag összeállított – megyei, regionális választókerületenként változó képviselőjelölt-neveket tartalmazó, ám párthovatartozást már fel nem tüntető – egyetlen névsora.

⁸ A 6–7. kategória, valamint a százalékos megoszlás adatai nincsenek a BM-közleményben. Az adatok szemléletesebbé tétele érdekében számítottuk ki és tüntetjük fel.

⁹ Eminens mikrotörténeti tanulmány az 1949-es országgyűlési választások kampányáról – és annak visszasságairól: Koltai, 2012: 161–187.

¹⁰ Rákosi Mátyás „Pártunk a dolgozó nép élén” címen közreadott főtítkári beszámolója, az MDP Központi Vezetőségének 1949. május 31-i ülésén. Rákosi, 1951: 55. Lásd még, Urbán, 1990.

¹¹ Az idézett címmel érkezett a lap két sajtópéldánya a budapesti „Andrássy út 60.”-ba. ÁBTL 3.1.9. V-19471. A címzés további pikantériája, hogy az ÁVH szervezeti rendjében *sajtóosztályt* külön nem jelölnek. Az ekkoriban jelzett „Cenzúra alosztály” feladatkörében pedig – levél-, távirat-, csomagellenőrzés, telefon- és rádiólehallgatás, valamint rádióbemérés – a hagyományos sajtóellenőrzés nem szerepel. Lásd egymás utáni tervezetek „az ÁVH továbbfejlesztésére” 1949 második feléből. ÁBTL 2.1. XI/4. Köszönöm Tóth Eszter levéltáros kolléganőnek a vizsgált tárgykörre vonatkozó, az ÁBTL-ben fellelhető iratok összegyűjtését.

¹² Az *Új Film* a Magyar Filmalkalmazottak Országos Szabad Szakszervezete – belső terjesztésű – lapja volt. Akkori felelős szerkesztője Szebenyi Sándor (1902–1983), aki később sokat publikáló, jegyzett sportújságíró, lapszerkesztő lett.

¹³ ÁBTL 3.1.9. V-19471. Szabó Kálmánt 1957 augusztusában – „jogtalanul internálták” – megállapítás nyomán rehabilitálták. ÁBTL 3.1.5. O-9694.

¹⁴ Az ítélet további szöveges indoklása szerint „a népbíróság enyhítő körülményként vette figyelembe vádlott alacsony értelmiségi fokát [sic!], és azt, hogy háborús károkat szenvedett”. ÁBTL 3.1.9. V-16586.

¹⁵ Uo. V-6434.

¹⁶ Uo. V-75185. A fentiekhez hasonló, korcsmákban, piacokon, „malom alatt” megesett – választási kampányokon kívül is mindennapos – „köznapi szabadszájúság” népbírósági büntetőügyé kriminalizálásáról több tucatnyit gyűjtött csokorba tanulmányában Palasik Mária. Palasik, 1998.

¹⁷ Uo. V-25964.

¹⁸ Uo. 3.1.5 O-9155.

¹⁹ ÁBTL 2.1. XI/4. Az Államvédelmi Hatóság vidéki osztályainak szervezetei és illetékességi területeinek államvédelmi és egyéb szempontból való ismertetése. Budapest, 1949. szeptember 9. Ezt a dokumentumot mellékletben közöljük.

²⁰ Az még egyszerűbb eset, hogy a szombathelyi ÁVH-osztályhoz tartozó Győr-Moson, illetve Sopron vármegyét vagy a pécsi ÁVH-osztályhoz tartozó Baranya és Tolna vármegyét összevonták egy választókerületbe. Ehhez képest a Heves vármegyével szintén összevont Nógrád-Hont vármegyék közül az előbbi a miskolci, míg utóbbi a budakörnyéki ÁVH-osztály kompetenciájába tartozott. Ugyancsak a Budakörnyéki Osztály felügyelte Komárom-Esztergom vármegyét, míg a vele egy választókerületbe összevont Fejér vármegyét rendszervédelmi szempontból a székesfehérvári ÁVH-osztály tartotta szemmel. Állambiztonsági felügyelet szerint „Észak-Pest”, illetve „Dél-Pest” rész-törvényhatóságok közül az előbbi a már említett budakörnyéki, míg utóbbit a szegedi ÁVH-osztályba porciózták. Ez – korabeli hivatalos elnevezés szerint – Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Bács-Bodrog vármegyével alkotott egy választókerületet. A debreceni ÁVH-osztály esetében csak osztályszinten adták meg a Népfront-fanok arányát, holott az idetartozó – szintén összevont – Szabolcs és Szatmár-Bereg, illetve Hajdú és Bihar vármegyék közül az utóbbiak esetében egy tanulmány némi különbséget mutat ki: Hajdú = 95%, Bihar = 96,5 %. Lásd Gazdag, 1994: 33–52.

²¹ Itt az ÁVH-kalkuláció szerint eredetileg 90,6% szerepel a dokumentumban, ami az összes többi adathoz képest logikátlan – alighanem egyszerű számolási hiba –, ezért helyesbítettük.

²² Az egyes vármegyék államvédelmi szempontú arculatbizonyítványát lásd a mellékelt ÁVH-dokumentumban. ÁBTL 2.1. XI/4.

²³ Rákosi, 1951: 56.

²⁴ Uo. 76–77.

²⁵ A vonatkozó adatok hiányoznak a vizsgált jelentésből.

²⁶ Erdmann Gyula szerint „1949 elején 63.000 volt a kulákok száma, ebből 16.000 földje nem érte el a 25 holdat”. Erdmann, 1992: 98. A – hiányzó – Hajdú vármegyei létszám aligha rúgott többre 2-3 ezernél, miáltal az így gyarapodó jelentésbeli végösszeg alatta marad a fentebbi adatokból számítható 47 ezer főnek.

²⁷ Azt illetően, hogy a már ekkoriban megbélyegzett „kulákok” – és a velük gyakorta egyazon bánásmódot elszenvedő ún. „közép-parasztok” – miért viseltettek fenntartással, elutasítóan már az 1949. évi választásokon, segít tájékozódni mind egy korábbi „egyfalvas” feltárás: Závada, 1986, mind pedig egy újabb keletű, széles horizontú „országos” forrásgyűjtemény: Ó. Kovács, 2015.

²⁸ A Belügyminisztérium Politikai Kollégiuma 1948. december 13-i ülésén határozott az ún. kulákverő csoportok létrehozásáról. ÁBTL. 2.1. XI/8. Lásd, Gyarmati, 1999: 115–145.

²⁹ Zinner, 2013.

³⁰ Gyarmati, 2012: 93–130.

³¹ A jelentés készítése idején itt kezdték el építeni a végül 100 kilométerrel északabbra, Dunapentelére (Sztálinváros, ma Dunaújváros) áthelyezett vaskohászati gyáróriást.

³² „Narodnyik irányzatúnak” kommunista zsargonban leginkább a Nemzeti Parasztpártot illették. Az NPP az 1947-es parlamenti választásokon – országos összesítésben – ugyan mindössze 5,6%-ot ért el, ám Hajdú-Bihar választókerületi átlaga ennek a háromszorosa volt, s mindkét megyének voltak olyan járásai, ahol a szavazatok 20-25 százalékát is magáénak mondhatta. Hubai, 2001.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.1. A volt Zárt irattár levéltári anyaga

XI/4. Javaslatok a BM és az ÁVH szervezeti felépítésére, jelentések, kimutatások

XI/8. BM Kollégiumi ülések anyagai

3.1.5. Operatív dossziék

	O-9155	Bács-Kiskun megyei római katolikus papok levelezése
	O-9694	Rehabilitált internáltak
3.1.9.	Vizsgálati dossziék	
	V-6434	Figuli György
	V-16586	Kádár Imre
	V-19471	Szabó Kálmán
	V-25964	Raffai Alfonz
	V-75185	Tari István

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

XXVI-A-14 Magyar Távirati Iroda (MTI)

Nyomtatásban megjelent források

Rákosi, 1951

Rákosi Mátyás: *A békéért és a szocializmus építéséért*. Budapest, Szikra.

Sajtó

Új Film, 1949

Szaktárs, szavazz! (sz. n.) *Új film*, május 7., 6. sz. 1.

Hivatkozott irodalom

Erdmann, 1992

Erdmann Gyula: *Begyűjtés, beszolgáltatás Magyarországon, 1945–1956*. Gyula, Békés Megyei Levéltár.

Feitl, 1994

Feitl István: Az első népfrentválasztás. *Társadalmi Szemle*, 5. sz. 73–85.

Feitl, 1999

Feitl István: Pártvezetés és országgyűlési választások, 1949–1989. In *Parlamenti választások Magyarországon, 1920–1989*. Szerkesztette: Földes György és Hubai László. 2. kiadás. Budapest, Napvilág Kiadó.

Feitl, 2000

Feitl István: A kettős fordulat éve: 1949. In *Fordulat a világban és Magyarországon, 1947–1949*. Szerkesztette: Feitl István, Izsák Lajos, Székely Gábor. Budapest, Napvilág Kiadó.

Gazdag, 1994

Gazdag István: Debrecen országgyűlési képviselői. In *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, 21.* Szerkesztette: Radics Kálmán. Debrecen, 33–52.

Gyarmati, 1999

Gyarmati György: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága. Fordulat és folyamatosság a kommunista párt politikájában, 1948–ban. In *Trezor I. A Történeti Hivatal évkönyve.* Budapest, Történeti Hivatal. 115–145.

Gyarmati, 2000

Gyarmati György: A társadalom közérzete a fordulat évében. In *Fordulat a világban és Magyarországon, 1947–1949.* Szerkesztette: Feitl István, Izsák Lajos, Székely Gábor. Budapest, Napvilág Kiadó. 118–137.

Gyarmati, 2012

Gyarmati György: Ellenségek és bűnbakok kavalkádja Magyarországon, 1945–1956. In *A nagy testvér szatócsboltja. Tanulmányok a magyarországi titkosszolgálatok tevékenységéről, 1945–1989.* Szerkesztette: Gyarmati György és Palasik Mária. Budapest, ÁBTL–L'Harmattan. 93–130.

Hubai, 2001

Hubai László: *Magyarország XX. századi választási atlasza. I–III.* Budapest, Napvilág Kiadó.

Izsák, 1983

Izsák Lajos: *A polgári ellenzéki pártok Magyarországon, 1944–1949.* Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

Koltai, 2012

Koltai Gábor: Agitátorok a vonaton. Vasúti agitáció a Budapestre munkába járók között, 1949–1953. *Korall*, 50. sz. 161–187.

Ö. Kovács, 2015

Ö. Kovács József: *Vidéki Magyarország, 1945–1970. Dokumentumok földről, hatalomról, emberi sorsokról.* Budapest, Balassi–Korall.

Palasik, 1998

Palasik Mária: A szólásszabadság deklarálása és korlátainak kezdetei Magyarországon, 1946–1949. *Századok*, 3. sz. 585–600.

Urbán, 1990

Urbán Károly: Kényszerválasztások. *Rubicon*, 2. sz. 10–11.

Závada, 1986

Závada Pál: *Kulákprés.* Művelődéskutató Intézet, Budapest. (Újabb kiadása: Magvető, 2006.)

Zinner, 2013

Zinner Tibor: „*A nagy politikai affér*”: *a Rajk–Brankov-ügy. I–II.* Budapest, Saxum Kiadó.